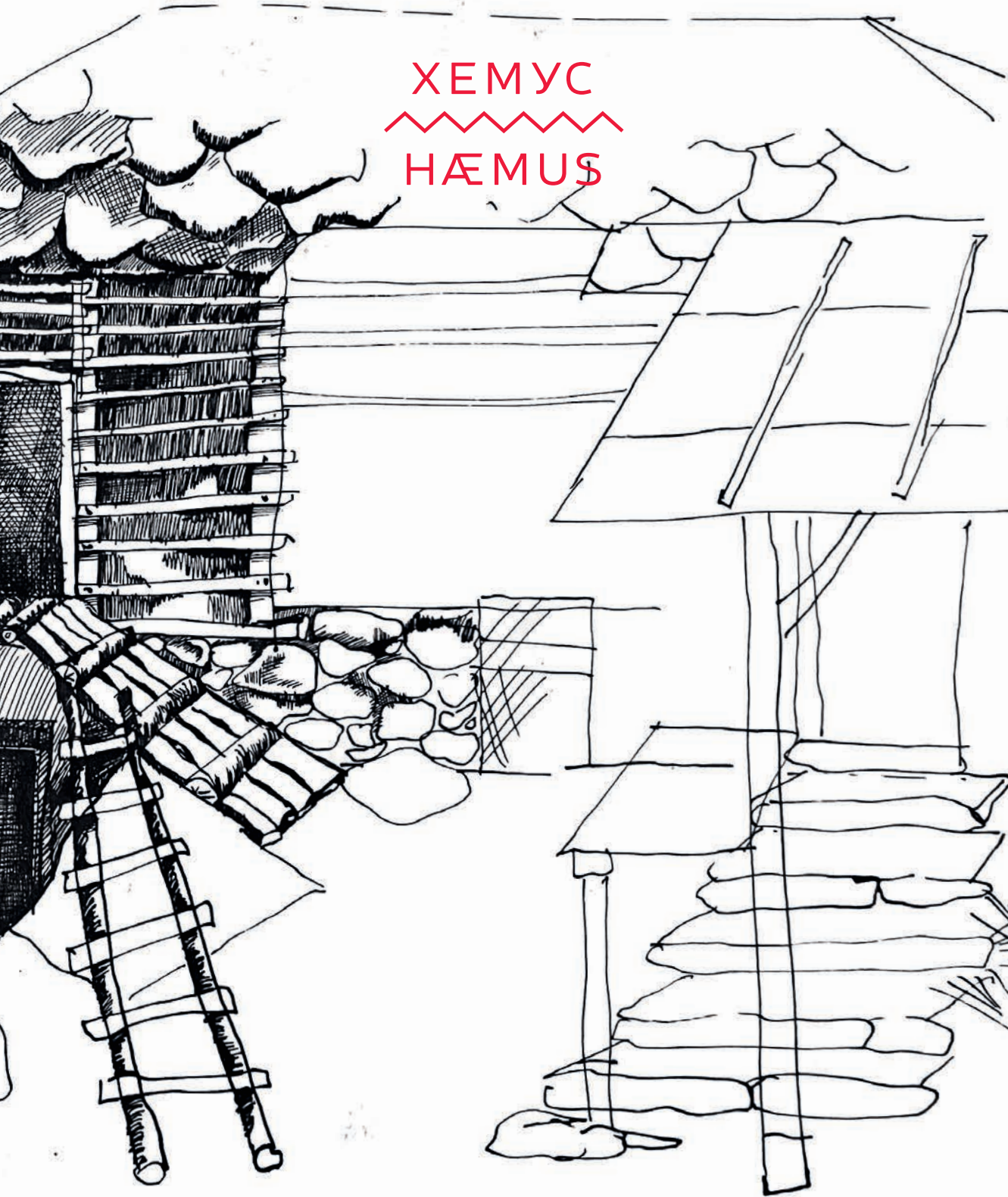

XEMYC
HÆMUS

ГРАВИТАЦИЯ

АНДРЕА ИВАН

„Майка ми е словачка, баща ми е българин, аз съм унгарец“.
Памет за оперния певец Йозеф Иван
Превод: Светла Кьосева

СЦЕНА

„Езикът не е единственият носител на смисъл...“.
Разговор с Емил Билярски

ЕМИЛ БИЛЯРСКИ Слови „със мег“

СТРАНИЦИ

Реката, която ни свързва

ЙОРДАН РАДИЧКОВ
По водата (*Откъс*)

МИХАЙ КОРНИШ По водата (*Откъс*)
Превод: Светла Кьосева

КОЛЕЛО

ЖУЖАНА КОЖУХАРОВ
Приказката на живота
Превод: Светла Кьосева

ЗА ДЕЦАТА

СТАНКА ПЕНЧЕВА
Мляко... от крава

ЗА АВТОРИТЕ

Илюстрации: картини на
Клаудия Орос и Жужанна Кожухаров

GRAVITÁCIÓ

5

IVÁN ANDREA

„Anyám szlovák, apám bolgár, én magyar vagyok“.
Iván József operaénekes emlékezete

SZÍNPAD

13

„A nyelv nem a gondolat egyetlen hordozója...“
Beszélgetés Biljarszki Emillel
Szalai Lajos fordítása

21

BILJARSZKI EMIL „Mézes“ szilva
Szalai Lajos fordítása

OLDALAK

27

A folyó, ami összeköt

31

JORDAN RADICSKOV
A vízen (*Részlet*)
Kovács Lajos Gergely fordítása

39

KORNIS MIHÁLY Dunasírató

KERÉK

51

KOZSUHAROV ZSUZSANNA
Az élet meséje

GYEREKEKNEK

63

SZTANKA PENCSEVA
Tej... tehénből
Szalai Lajos fordítása

68

A SZERZŐKRŐL

Illusztráció: Orosz Klaudia és
Kozsuharov Zsuzsanna képei

АНДРЕА ИВАН

„Майка ми е словачка,
баща ми е българин, аз съм унгарец“.
Памет за оперния певец Йозеф Иван
– Превод: Светла Кьосева

IVÁN ANDREA

„Anyám szlovák, apám bolgár,
én magyar vagyok”.
Iván József operaénekes emlékezete

БАЩА МИ, ИВАН – или както мнозина от колегите му и приятелите от детството познават – Йозеф Иванов, се появява на тоя свят на 24 февруари 1925 г. в семейството на словачка и българин. Владее и словашки, и български език, но се смята за унгарец. Той никога не се е отричал от малцинствените си корени и съзнателно поддържа връзката си със словашката и българската култура до края на своя живот.

Неговият баща Стефан Иванов Ганев, чието име официалните регистри с един замах променят на Ищван Иванов, според унгарските анали от епохата присити в Унгария от търновското село Крушето през двайсетте години на миналия век и първоначално работи на градина в Дорог. Майка му, Каролина Кара, произхожда от словашко семейство от Пилищев, а баща ми израства в двуезична среда.

„У дома майка ми винаги ми говореше на словашки, баща ми – на български, а в училище говорехме на унгарски“ – споделя в интервю от 2010 година, в което не крие гордостта си от дадената му по рождение привилегия да усвои още като дете три езика. Винаги ме е възхищавала лекотата, с която правеше прехода между езици и идентичности по време на роднинските посещения в детството ми. Прекрачеше ли прага на къщата в Пилищев елегантният и чаровен оперен певец се преобразяваше в пилищевско селянче, което до самозабрава свиреше словашки народни песни на устна хармоника, с българските роднини пък се включваше като специалист в разговорите за разсада и поливането на зеленчуците. Струва ми се, че в света на сватбите и сборовете в Пилищев осъзнах, че самият език, усвояването на езика не е сложен и страшен процес на учене, а по-скоро възможност за усвояването на една друга култура, средство, което без да изисква съвършенство, дава възможност да се приобщим към определена среда. Възможност за волни ролеви игри, за онази ненаписана сценична роля, чиято цел е да се усъвършенстваме, да намерим себе си и да се забавляваме.

Детството на баща ми преминава в Пилищев, а от четиринайсетгодишна възраст започва да работи на семейната градина в Естергом. През 1939 г. се осъществява голямата мечта на дядо ми и той успява да създаде своя градина от седем холда, която до одържавяването на земята работи на печалба. В тази градина баща ми преживява и Втората световна война, тъй като поради българския му произход не го вземат войник. Типичното за характера му добро настроение, обаятелната му личност, способността да оцелява му помагат, когато през 1944 г. в Естергом пристигат руските войници, със смесица от словашки и български той намира общ език и с тях, а те идват на ракия и приказки и се отнасят с него като с приятел. Така успява да преживее съветската окупация.

През 1947 г. животът му взема неочакван обрат, за който той си спомня така:

„Един български лекар, който три месеца работи в Естергом, потърси баща ми и дойде да ни посети. Беше дошъл с приятелката си, която видя моя снимка с участието ми в програмата на културния дом, изпях им нещо оперетно. Попита ме защо не уча пеене... Убеди ме да отида при диригента на хора на Базиликата, който впоследствие ме подготви за кандидатстването в Музикалната академия...

ÉDESAPÁM, IVÁN (вагы ahogy sok kollégája, gyermekkori barátja ismerte, Ivanov) József 1925. február 24-én, száz évvel ezelőtt látta meg a napvilágot Esztergomban, szlovák anya és bolgár apa gyermekeként. Mind a szlovák, mind pedig a bolgár nyelvet folyékonyan beszélte, mégis magyarnak vallotta magát. Kisebbségi gyökereit azonban soha nem tagadta meg, a szlovák és a bolgár kultúrához való kapcsolatát élete végéig tudatosan ápolta, akkor is, amikor már sikeres operaénekesként földrajzilag és kulturálisan is egyre távolabb sodródott szülővárosától.

Édesapja, Stefan Ivanov Ganev, akinek a nevét nagyvonalúan csak Ivanov Istvánként rögzítették a korabeli hivatalos magyar iratok, a múlt század húszas éveiben a Tirnovo környéki Kruseto faluból érkezett Magyarországra, ahol eleinte egy dorogi kertészetben dolgozott. Felesége, Kara Karolina piliscsévi szlovák családból származott, így édesapám kétnyelvű környezetben nőtt fel.

„Otthon anyám mindig szlovákul, apám bolgárul szólt hozzám, az iskolában pedig magyarul beszéltünk” – mesélte egy 2010-es interjúban, nem palástolva büszkeségét, hogy micsoda privilégiumnak tartja: már gyermekként három nyelvet sajátíthatott el. Engem mindig lenyűgözött az a természetesség, ahogy gyermekkorom rokonlátogatásai alkalmával váltogatta a nyelveket és az identitásokat. A piliscsévi házak küszöbét átlépve az elegáns, sármos operaénekesből hirtelen csévi parasztfiú lett, aki önfeledten játszott szlovák népdalokat szájharmonikán, bolgár rokonainknál pedig szakértőként kapcsolódott bele a palántázásról, öntözésről szóló beszélgetésekbe. Azt hiszem, a piliscsévi búcsúk és esküvők világában értettem meg, hogy maga a nyelv, illetve a nyelvszajátítás nem egy bonyolult, félelmetes, tanulási folyamat, hanem inkább lehetőség egy másik kultúra megismeréséhez, egy eszköz, amely nem követel tökéletességet, csak esélyt ad rá, hogy használatával közösségekhez kapcsolódjunk. Lehetőség a felhőtlen szerepjátékra, akár egy íratlan színpadi szerep, amelynek célja nem más, mint önmagunk fejlesztése, önkifejezése és szórakoztatása.

Édesapám gyermekkorát Piliscséven töltötte, majd tizennégy éves korától Esztergomban, a család kertészetében dolgozott. 1939-ben ugyanis végre teljesült nagyapám álma, sikerült létrehoznia egy hétholdas bolgárkertészetet, amely egészen az államosításig jövedelmezően működött. Ebben a kertészetben élte túl apám a második világháborút, bolgár származása miatt ugyanis nem hívták be katonának. Jókedvét, megnyerő személyiségét, túlélőképességét jól jellemzi, hogy az 1944-ben Esztergomba érkező orosz katonákkal kevert szlovák-bolgár nyelven olyan jól megtalálta a hangot, hogy azok pálinkázni, beszélgetni jártak át hozzá, és szinte barátként bántak vele, így vészelte át a szovjet megszállást is.

Élete 1947-ben vett nem vár fordulatot, amelyről így emlékezett meg:

„Egy bolgár orvos, aki három hónapig Esztergomban dolgozott, megkereste az édesapámat, és meglátogatott bennünket. Az orvos elhozta a barátnőjét is magával, aki meglátott egy fényképet rólam, amelyen a kultúrotthonban szerepeltem, valami operettet énekeltem. Megkérdezte, hogy miért nem tanulok énekelni... Rábeszél, hogy menjek el az esztergomi bazilika karmesteréhez, aki aztán felkészített a Zeneakadémia felvételi vizsgájára. A felvételi vizsga után elmentem a Szent Teréz-templomba, hogy imádkozzam. Amikor visszamentem az akadémiára, ott volt a lista, hogy kit vettek fel...

След кандидатстудентския изпит отидох в църквата „Света Тереза“ да се помоля. Когато се върнах в академията, бяха изнесли списъка на приетите... погледнах го и името ми беше там. Записаха ме в подготовителния клас, защото не бях учил музика. Една година ходих в подготовителния, четири години в академията. Накрая и две години специализация за опера.“

Дядо ми не подкрепя амбициите му, но той не се отказва:

„Баща ми се разплака, за какво ми е да ходя в Будапеща... материално бяхме добре, имахме земя, кола, трактор, коне, искаше да ги наследя. Когато ме приеха, не можа да разбере какво значи това да уча пеене...“

Заможният български градинар е нямало как да знае, че много скоро делото на неговия живот, цялата градина с конете и трактора ще бъде одържавена, и цял живот ще работи като председател на стопанството, тъй като от професионалните му умения имало нужда и социалистическото стопанство.

Докато следва в академията Йозеф Иванов за благозвучие променя името си на Йозеф Иван и все повече се приближава до заветната си мечта: да пее централни оперни роли в столицата. Той се наслаждава на всеки миг от студентските си години в Будапеща, приемайки съветите на своя учител Золтан Кодай обаче не се отдава на бляскавите будапещенски нощи, ляга си рано и живее здравословно, за да пази гласа си. Сред университетските му приятели са хора като Дьорд Куртаг, Дьорд Мелиш, Дьорд Кроо и Дьорд Паук.

След дипломирането си по покана на Виктор Васи отива в Сегедския национален театър, а от 1964 г. играе в оперети в театър „Йозеф Катона“ в Кечкемет. През 1966 г. най-сетне се завръща в любимата Будапеща в Държавен театър „Дерине“ – по-късно Народен театър – където се създава оперен отдел, с чиято трупа обикаля цялата страна.

„Имахме представления не само в Будапеща, посещавахме главно големите градове в провинцията. Все главни роли играех... докато пътувахме в автобуса всички разговаряха, аз стоях мълчалив, пазах гласа си. Не беше шега, всеки ден да изпълняваш главна роля. Имах само един свободен ден в седмицата.“

Заради главните роли и липсата на свободни дни за жалост няма възможност да поеме гостуваща роля в Унгарската държавна опера и остава до края на живота си член на трупата на Народния театър, без нито за миг да съжалява за това си решение. Граф Алмавива в „Севилския бръснар на Джоакино Росини, Белмонте в „Бягство от сарая“ на Волфганг Амадеус Моцарт, аптекарят в едноименната опера на Йозеф Хайдн, Наполеон в „Янош Хари“ на Золтан Кодай, Янчи Кукуруза във „Витяз Янош“ на Понграц Качо или в „Циганска любов“ на Франц Лехар – във всяка една от ролите си доказва, че е истински бонвиван, който умее да завладее публиката не само с добрата си външност, а и с прекрасния си искрящ глас на тенор.

Беше добронамерен и жизнерадостен бохем, който се наслаждаваше с всяка своя фибра на светлините на прожектора и вниманието, което му бе отредено. В ежедневието обаче си остана обикновено провинциално момче, в поведението

Ránéztem, és rajta volt a nevem. A gyakorló osztályba vettek fel, mert zenét előtte nem tanultam. Utána egy évet előkészítőbe jártam, majd négy évet az akadémia. Végül két év operatanszak következett.”

Bár nagyapám nem támogatta elképzeléseit, ő kitartott elhatározása mellett:

„Apám elsírta magát, hogy minek megyek Pestre... Anyagilag jól álltunk, földünk, kocsink, traktorunk, lovaink voltak, azt akarta, hogy ezeket én örököljem. Amikor felvettek, nem tudta megérteni, mi az, hogy én énekelni tanulok...”

A tehetsős bolgár kertész akkor még nem tudhatta, hogy hamarosan élete munkáját, az egész kertészetet a lovakkal és a traktorral együtt államosítják, ahol dolgozhat majd élete végéig tsz-vezetőként, mivel szaktudására továbbra is igényt tartott a szocialista államgazdaság.

Zeneakadémiai tanulmányai alatt Ivanov József a jobb hangzás kedvéért nevet változtatott, és immár Iván Józsefként lépkedett kitartóan egyre közelebb kitérő céljához: egyszer majd operafőszerepeket énekel a fővárosban. Budapesten töltött egyetemű évei minden percét élvezte, tanára, Kodály Zoltán tanácsait megfogadva azonban nem merült el a csillogó pesti éjszakában, korán feküdt, időben kelt, és énekhangja megőrzése érdekében megpróbált egészségesen élni. Zeneakadémiai barátai között pedig olyan kiváló művészeket tudhatott, mint például Kurtág György, Melis György, Kroó György vagy Pauk György.

Diplomája megszerzése után Vaszy Viktor hívására a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött, majd 1964-től a kecskeméti Katona József Színházban énekelt operettek. 1966-ban végre visszatérhetett imádott Budapestjére, az Állami Déryné Színház – későbbi nevén Népszínház – ugyanis operatársulatot indított, amelynek tagjaként aztán beutazta az egész országot.

„Nem csak Budapesten voltak előadásaink, főleg vidéki nagyvárosokba jártunk. Végig főszerepeket játszottam... amíg a buszon utaztunk, mindenki beszélgetett, én csendben ültem, vigyáztam a hangomra. Nem volt gyerekjáték naponta főszerepet játszani. Hetente csak egy szabadnapom volt.”

Az állandó főszerepek és a szabadnapok hiánya miatt sajnos nem tudott vendégzereplést vállalni a Magyar Állami Operaházban, így maradt nyugdíjba vonulásáig a Népszínház társulatának tagja, döntését soha nem bánta meg. Gioachino Rossini *A sevillei borbély* Almaviva grófjaként, Wolfgang Amadeus Mozart *Szöktetés a szerájból* Belmontéjaként, Joseph Haydn *A patikus* című operájának Patikusaként, Kodály Zoltán *Háry János*ának Napóleonjaként, Kacsóh Pongrác *János vitéz* c. daljátékának Kukorica Jancsiként vagy akár Lehár Ferenc *Vándorédiákjának* Diákjaként minden alkalommal bizonyította: igazi bonviván, aki nemcsak jó kiállásával, de gyönyörűen csengő, tenor énekhangjával meghódította a közönséget.

Jó kedélyű, életvidám, bohém ember volt, aki minden ízében élvezte a rivaldafényt és az azzal járó figyelmet, a hétköznapiakban ugyanakkor megmaradt egyszerű, vidéki fiúnak, viselkedésében nyoma sem volt a fennhéjázásnak vagy a kivagyiságnak. A színpadot annyira szerette, hogy nyugdíjba vonulása után sem hagyta abba a szereplést, gyerekszínházi társulattal éveken keresztül járta az országot.

A jóisten, akivel oly közeli viszonyt ápolt egész életében, 2012 húsvéthétfőjén,

му нямаше и следа от възгордяване и претенциозност. Толкова обичаше сцената, че и след като се пенсионира продължи да играе и още години наред обикаляше страната с детски театрален състав.

Добрият Бог, с когото поддържаше близки отношения през целия си живот, го прибра на Велики понеделник през 2012 г. Сутринта отишъл на църква, следобед ми се оплака по телефона от сърцето си, късно вечерта тихо заспа в интензивното отделение, все едно репетираше последните мигове от покъртителната ария на смъртта. Животът му беше отредил необикновена и наситена съдба, а той беше безкрайно благодарен, че е оцелял в историческите бури на XX век, и благодарение на изключителния си глас обикновеното селско момче се бе изкачило на осветения подиум.

nyolcvanhét éves korában szólította magához. Reggel még elment a misére, délután már a szívére panaszkodott a telefonban, késő este pedig oly békésen szenderült örök álomba az intenzív osztályon, mintha csak egy gyönyörű, halálos ária megható színpadi jelenetének utolsó másodperceit gyakorolná. Különleges, kalandos szerepet szánt neki az élet, ő pedig örökké hálás volt, amiért épp bőrrel megúsza a huszadik század történelmi viharait, valamint kivételes énekhangja miatt egyszerű parasztgyerek létére a világot jelentő deszkákra léphetett.

„Езикът не е единственият
носител на смисъл...”

Разговор с Емил Билярски

„A nyelv nem a gondolat egyetlen hordozója...”

Beszélgetés: Biljarszki Emillel.

– Szalai Lajos fordítása

ХЕМУС *Вече имаш доста сериозна биография като музикант. Би ли посочил основните стъпала/ крайъгълни камъни / етапи в развитието си? Дали става въпрос за развитие или търсения в различни посоки?*

ЕМИЛ БИЛЯРСКИ Става дума за живот, за възприемане на момента и изразяването му чрез призмата на собственото ми аз.

От малък си съчинявам всякакви неща, пиеси на пианото, песнички на китара. От 16-годишна възраст свиря в групи и пиша песни, които могат да се възприемат сериозно. Първият период беше училищният. Бяхме една компания, творяхме и живеехме заедно, свирехме пред приятели. Може би най-щастливото и удовлетворяващо време – да правиш най-важното с приятели, а не с колеги и да пееш за любов на жертвата на своя копнеж, а не на непозната публика. Това беше в София, после се преместихме в Будапеща. И тук веднага събрах група от състуденти-руснаци (израснал съм в Русия и съм повлиян от руския ъндърграунд). Репетирахме в руския клуб на булевард „Андраси“, а отсреща в българското посолство живееха три сестри, които след репетициите ни чакаха на пейките долу. Басистът ни се ожени за едната, имат прекрасна дъщеря.

Участвах в културните програми на българските студенти, веднъж направих цял музикален спектакъл с участие на състуденти за събора, който се провеждаше всяка година в Балатонсемеш.

Към началото на 90-те всички се разотидоха, аз останах в Унгария. От 1994 до 2009 бях член на Кораи Йорьом, психеделична група с особен стил, известна и ценена и извън пределите на Унгария. Доста години свирехме на всички големи фестивали. Няколко пъти внасях българска следа в музиката ни – народните певици Роза Банчева, Невена Петрова и Влада Томова

участваха в албумите на Кораи Йорьом. Няколко пъти свирехме в България и групата стана култова там.

От музикантите на Кораи Йорьом и певицата Анамари Ола към 2007 се образува Фокателеп. Свирехме смес от психеделичен рок и уърлд мюзик, Анамари нагласяше песни на различни народи към нашата музика. После направихме с нея „Месечинка“. Отначало това беше малък интимен проект, по-късно набра популярност, свирели сме в 25 страни пред най-разнообразна публика. И в тази група целта беше не придържането към някакъв стил, а себеизразяването по възможно най-искрен начин. Когато човек подхожда така към всичко, което прави, получава удовлетворение, намира път към сърцата на други и продуктът му става особен, неповторим.

Много значителен момент в творческата ти кариера е Месечинка. Навярно с тази банда имаш и най-видими успехи и признание. Тук по особено изразителен начин бе застъпена и българската народна песен. Какво е за тебе българският фолклор?

Нещо свято, както и за всеки българин. И то не измислен символ, като химн, знамена и гербове, а нещо истинско, което въздейства без да си специалист или любител. Лиза Жерард, певицата на световно известната британска група Дед Кен Данс наскоро в интервю каза, че ако не се била срещнала като млада с българския фолклор, щяла да е загубена. За мен това е валидно за рокендрола, но той се изчерпи и на негово място дойдоха народните музика, от които най-ми е близка българската.

Х *С какво се отличава най-новият състав, който ръководиш?*

ЕБ Старая се да не ръководя, в изкуството това не води до добри резултати. По-скоро организирам, работя повече от другите по промоция и други насоки. Казва се Ysra и

HAEMUS *Már meglehetősen komoly zenészmúlttal rendelkezel. Bemutatnád-e nekünk a fejlődésed alapvető lépcsőfokait, sarokköveit, szakaszait? Vajon fejlődésről vagy különböző irányokban való útkeresésekről van szó?*

BILJARSZKI EMIL Az életről van szó, a pillanat észleléséről és annak a kifejezéséről az én prizmámon keresztül.

Kicsi korom óta találok ki mindenféle dolgokat, zongoradarabokat, dalocskákat gitárra. Tizenhat éves korom óta zenélek együttesekben és írok olyan dalokat, amelyeket már komolyan lehet venni. Kezdetben volt az iskolai korszak. Egy társaság voltunk, együtt alkottunk és éltünk, a barátaink előtt léptünk fel. Talán ez volt a legboldogabb és legkielégítőbb időszak – a legfontosabbat barátokkal csinálni, nem kollégákkal, és a vágyad áldozatának énekelni a szerelmedről, nem egy ismeretlen közönségnek. Ez Szófiában volt. A gimnázium után Budapestre költöztünk. Itt is azonnal toboroztam egy csapatot orosz egyetemi évfolyamtársaimból; ugyanis Oroszországban nőtem fel, az orosz underground hatott rám. Az Andrassy úti orosz klubban voltak a próbáink, szemközt pedig, a Bolgár Nagykövetségen lakott három lánytestvér, akik a próbák után a lenti padokon vártak ránk. Egyiküket feleségül vette a basszusgitárosunk, van egy gyönyörű lányuk...

Részt vettem a bolgár egyetemisták kulturális programjaiban, egyszer a diáktársaim részvételével megrendeztem egy teljes zenei színdarabot az évente Balatonszemesen megrendezett találkozóinkra.

A 90-es évek elejére szétszéledt a társaság, én Magyarországon maradtam. 1994-től 2009-ig a Magyarország határain túl is ismert és elismert, sajátos stílusú pszichedelikus együttes, a Korai Öröm tagja voltam. Sok éven át játszottunk az összes nagy fesztiválon. Néhányszor bolgár ízeket is belevittem a zenénkbe – olyan népdalénekesek, énekeltek a Korai Öröm albumain,

mint Roza Bancseva, Nevena Petrova és Vлада Tomova. Néhányszor Bulgáriában játszottunk, ahol az együttes kultikussá lett.

A Korai Öröm zenészeiből és Oláh Annamari énekesnővel 2007 táján megalakult a Fókatelep. Pszichedelikus rock és világzene keverékét játszottuk, Annamari különböző népek dalait hangolta össze a mi zenénkkel. Aztán vele megalapítottuk a Meszecsinkát. Ez eleinte egy kicsi, intim zenekar volt, ami később népszerűsége tett szert: huszonöt országban léptünk fel a legkülönbözőbb közönség előtt. Ennek az együttesnek sem az volt a célja, hogy egy bizonyos stílust kövessen, hanem az önkifejezés a lehető legősintébb módon. Ha az ember így viszonyul mindenhez, amit csinál, megelégedettséget érez, utat talál mások szívéhez, az alkotása pedig így lesz különleges, egyedi.

H *A Meszecsinka az alkotói pályád egyik igen fontos momentuma. Alighanem leginkább ezzel a bandával értél el jól látható sikereket és elismerést. Itt különösen hangsúlyos módon szerephez jutnak a bolgár népdalok is. Mit jelent neked a bolgár folklór?*

BE Valamilyen szent dolgot, mint ahogy minden bolgárnak. És ez nem egy kitalált szimbólum, mint a himnusz, a zászlók és a címerek, hanem egy valódi dolog, ami hat az emberre, legyen az szakértő vagy amatőr. Lisa Gerrard, a világhírű brit Dead Can Dance együttes énekes-nemrég azt mondta egy interjúban, hogy ha fiatalon nem találkozott volna a bolgár folklórral, elveszett ember lenne. Számomra a rock and roll játszotta ezt a szerepet, de az kimerült, és a helyébe a népzene lépett, amelyek közül a bolgár áll hozzám a legközelebb.

H *Mi jellemzi a legújabb együttest, amelyet vezetsz?*

BE Igyekszem nem vezetni, a művészetben az nem vezet jó eredményre. Inkább szervezek, többet dolgozom, mint mások, a promóciót és egyéb dolgokat illetően. Az együttes neve Ysra, Keck Mária énekesnővel és táncművésszel

го направихме с Мария Кек, певица, танцьорка, за която главния език е фламенко, но е отворена и към други стилове. Свирих свои композиции, повлияни от музиката на различни народи. Разбира се първото ми желание с новата група беше да се представим в родината. Направихме го миналата есен и имахме успех – концертите ни бяха номинирани за събитие на годината в предаването на националната телевизия „Вечната музика“.

X Отделна ниша в творчеството ти са българските песни, които сам пишеш и изпълняваш. Те едва ли имат многолюдно публика в Унгария. Какво те връща всеки път към тях?

ЕБ Това е основният ми и най-интимен начин за себеизразяване. И не само себеизразяване, а връзка с облака горе, в който се съдържат отговорите на всички въпроси, включително и тези, които още не сме задали. Чрез текстовете тези отговори се материализират и ми дават насока в живота. Музиката допълва вербалната част със смисъл, който не може да се изрази с думи и се получава нещо цяло.

Интересното е, че доста унгарци харесват българския ми проект, макар че не разбират текстовете. Даже един американски музикален блог похвали моя албум „Само Сам Знам“. Забелязал съм това и с музика на езици, които не разбирам. Езикът явно не е единствения носител на смисъла – музиката, гласа, интонациите носят нещо, което е повече от думите.

X Неотдавна лично мен ме изненадаха две твои композиции за пиано. Често ли посягаш към композирането? (Кое то се различава от създаването на една песен заедно с бандата.) Откога датира?

ЕБ Пианото е първия ми инструмент, от шестгодишен свиря и от малък си измислям всякакви неща на пиано. Рокмузиката

и липсата на пиано въпреки ме отклони от този път, но напоследък започнах се връщам към него. Цял живот видя ли пиано, чувствам подтик да седна и да свиря. Ако свиря достатъчно дълго, нещо се отваря и започва „конструктивен диалог“ с инструмента. Други учат теория и я прилагат на практика, а аз комуникирам с инструмента (който е толкова инструмент, колкото и аз) и от тази комуникация се ражда музика. Принципът е същият, като правенето на любов между двама влюбени и детето като резултат. Любовта създава всичко и качеството на създаденото зависи от това, доколко си изпълнен с любов докато го правиш, доколко си в хармония с партньора и света. Хемус: Някои твои спомени намират израз в кратки разкази, стихове. Няма да се учудя, ако кажеш, че рисуваш! Какво е за теб изкуството?

ЕБ За съжаление не рисувам, само завиждам на тези, които умеят. От малък си играя с думите, на 12 години с един приятел написахме фантастична повест „Звездна война“ и я оформихме като книга. До около 17-годишна възраст бълвах фантастични разкази, после започнаха рокгрупите, купоните и превключих на по-краткия формат – песни и стихове. Но напоследък усещам необходимост да пиша, из главата ми витаят сценарии за филми ...

Изкуството има общ корен с думата „изкуствен“. Имаме заложенна склонност да изживяваме нещата отвътре, да рефлектираме вместо да действаме в реалния живот. Някои си представят как правят на нищо напусналата ги жена, а други пишат песни за това – за да ги слушат първите, вместо да си решат въпросите онлайн. И аз правя това отчасти, това е самотерапия. По-важната част за мен обаче е връзката с Абсолюта, която се случва при определена настройка. А тази настройка ме подтиква да пиша

хоztuk létre, akinek a flamenco a fő nyelve, de nyitott más stílusok felé is. Saját kompozícióinkat játszunk, amelyeket különböző népek zenéi ihletnek. Természetesen az új együttessel kapcsolatban az volt a legelső kívánságom, hogy bemutatkozzunk a szülőhazámban. Ez meg is történt a múlt ősszel; sikert arattunk, a koncertjeinket benevezték mint „az év eseményét“ a nemzeti televízió *Örök zene* című adásába.

H *Művészetekben külön fonalat alkotnak a bolgár dalok, amelyeket magad írsz és adsz elő. Ezeknek Magyarországon aligha van népes közönsége. Mi térít vissza hozzájuk mégis egyre-másra?*

BE Ez számomra az önkifejezés alapvető és legbensőségesebb módja. És nem csak önkifejezés, hanem összeköttetés a fenti felhővel, ahol ott vannak a válaszok minden kérdésre, beleértve azokat is, amelyeket még fel sem tettünk. A szövegek révén ezek a válaszok materializálódnak, és irányt szabnak nekem az életben. A zene kipótolja a verbális részt értelemmel, amelyet nem lehet szavakba önteni, s így áll össze egyfajta teljességgel.

Érdekes, hogy sok magyarnak is tetszik a bolgár projektem, még ha nem is értik a szövegeket. Még egy amerikai zenei blog is dicsérte a *Само Сам Знам* (Csak egyedül tudok) című albumomat. Ilyesmit tapasztaltam én is számomra ismeretlen nyelvi közegből származó zenék esetében. A nyelv nyilvánvalóan nem az egyetlen hordozója az értelemnek – a zene, a hang, az intonáció hordoz valamit, ami több a szavaknál.

H *Nemrég engem személyesen meglepett két, zongorára írt kompozíciód. Gyakran szánod rá magad a komponálásra? Ami különbözik attól, amikor a bandával közösen megalkottok egy dalt. Ez mikortól datálódik?*

BE A zongora az első hangszerem, hatéves korom óta játszom, és azóta találok ki mindenféle zongorára való dolgokat. Később a rockzene és a zongora otthoni hiánya letértített erről az útról, de az utóbbi időben újból rátaláltam. Egész

életem során, ha bárhol megláttam egy zongorát, indíttatást éreztem, hogy leüljek és játszjak, csak úgy magamnak. Ha elég hosszan zongorázom, megnyílik valami, és elkezdődik egy „konstruktív dialógus“ a hangszerrel. Mások elméletet tanulnak, és azt alkalmazzák a gyakorlatban, én viszont kommunikálok a hangszerrel, amely ugyanannyira hangszer, amennyire én is, és ebből a kommunikációból zene születik. Az elv ugyanaz, mint amikor két szerelmes szeretkezik, s eredményként ott a gyerek. A szerelem mindennek a megteremtője, s az alkotás minősége attól függ, mennyire vagy telítve szerelemmel, miközben létrehozod, mennyire vagy harmóniában a partnereiddel és a világgal.

H *Némelyik visszaemlékezésed rövid elbeszélésekben, versekben jut kifejezésre. Nem csodálkoznék, ha kiderülne, hogy rajzolsz is. Mit jelent neked a művészet?*

BE Sajnos nem tudok rajzolni, csak irigylem azokat, akik tudnak. Kiskorom óta játszom a szavakkal, tizenkét évesen egy barátommal megírtunk egy *Csillagok háborúja* című fantasztikus történetet, és könyvformába szedtük. Mintegy tizenhét éves koromig szinte dőltek belőlem a fantasztikus elbeszélések, aztán jöttek a rockzenekarok, a házibulik, s én rövidebb formátumra váltottam – dalokra és versekre. De az utóbbi időben arra érzek késztetést, hogy írjak, filmforgatókönyvek röpködnek az agyamban... A művészet a „mű“ melléknévből ered. Megvan bennünk az a rejtett hajlam, hogy belülről éljük meg a dolgokat, hogy reflektáljunk, ahelyett, hogy cselekednénk a valós életben. Egyesek elképzelik, hogyan csinálják ki az őket elhagyó nőt, mások pedig dalokat írnak a dolgról, hogy hallják az előbbieket, ahelyett, hogy offline oldanák meg a problémáikat. Részben én is ezt teszem, ez önterápia. Számomra azonban fontosabb az Abszolúttal való kapcsolat, ami csak meghatározott hangulat esetén lehetséges. Ez a hangulat pedig engem arra ösztönöz, hogy összefüggéstelen szavakat írjak le, s hogy

несвързани думи и да издавам нелогични звуци, явно по такъв начин фиксирам невъобримото, което ми диктуват.

Един физик на преклонна възраст беше казал: „ако ме бяха питали като млад, от какво се състои света, щях да кажа – от материя. По-късно на същия въпрос бих отговорил – енергия. А сега мисля, че светът се състои от информация.“ Следващата крачка в разбирането е според мен казаното от музиканта Дейвид Бърн (Talking Heads) – светът в своята хаотична и нелогична, но хармонична същност прилича на песен...

X Труден ли е животът на музиканта? Ти намиращ ли удовлетворение в него?

ЕБ Животът на музиканта винаги е бил труден, тъй като произвежда нематериални блага. Хората не обичат да плащат за такива, макар че имат нужда от тях не по-малко,

отколкото от материалните. А след като пиратството в дигиталното пространство стана общоприето, доходите на тези, които правят нещо, което може да се копира дигитално, приближиха нулата. Аз винаги съм имал „нормална“ работа, от която се изхранвам и която ми отнема ценно време от занятието, с което бих могъл да бъда истински полезен за света. Удовлетворение намирам май само в живота си на музикант. Но в моя случай по-голямата му част е вкъщи, седнал с китарата или блеейки. Блеенето е основен начин да привлечеш вдъхновението.

X Имаш ли неосъществени мечти?

ЕБ Да, да се занимавам само с музика, а не с безсмислени рутинни дейности и глуголстване за музика.

Разговаря: Светла Кьосева

логикатлан hangokat bocsássak ki; nyilván ilyen módon rögzítem az elképzeltetlent, amit diktálnak nekem.

Egyszer egy hajlott korú fizikus azt mondta: „Ha fiatal korban megkérdezték volna tőlem, miből épül fel a világ, azt feleltem volna: anyagból. Később ugyanerre a kérdésre azt válaszoltam volna: energiából. Most viszont úgy gondolom, hogy a világ információból áll.” A megértés következő lépése az, amit a Talking Heads zenésze David Byrne mondott: a világ maga kaotikus és logikátlan, de harmonikus valójában dalra hasonlít...

H Nehéz-e a muzikus élete? Kínál-e számodra megelégedettséget?

BE A zenész élete mindig is nehéz volt, mivel hogy nem anyagi javakat állít elő. Az emberek az ilyesmiért nem szeretnek fizetni, jóllehet ugyanakkora szükségük van rájuk, mint az anyagi javakra. S miután mindenki elfogadta

a digitális térben való kalózkodást, azoknak a bevételei, akik olyan dolgokat csinálnak, amelyek digitálisan másolhatók, mára a nullát közelítik. Nekem mindig is volt „normális” munkám, amiből megélek, de ami ugyanakkor elrabolja az értékes időmet az olyan elfoglaltságtól, amellyel valóban hasznára lehetnék a világnak. Megelégedettséget alighanem csak a zenész életében találok. Ám az én esetemben ennek nagyobbik része otthon telik, ahogy ülök kezemben a gitárral vagy bambulok magam elé. A bambulás az ihlet előcsalogatásának legfontosabb módja.

H Vannak-e beteljesületlen álmaid?

BE Igen, az, hogy csak zenével foglalkozhassak, s ne értelmetlen rutinokkal és a zenéről való szövegeléssel.

Az interjú Kjoszeva Svetla készítette

ЕМИЛ БИЛЯРСКИ

Сливи „със мег“

BILJARSZKI EMIL

„Mézés” szilva

– Szalai Lajos fordítása

ИМАЛО ЕДНО ВРЕМЕ един момък. Казвал се Иван, живеел с баща си в малка къща на края на селото. Имали голям двор, в него растели тринайсет сливи, които всяка година давали вкусен плод. Хубава ракия правел бай Пешо – бащата на Иван, но тя не носела достатъчно пари, затова Иван работел при чорбаджията.

Всеки ден, кога се връщал в къщи, забавял ход покрай една порта. Зад нея имало къща като всички други в селото, но сърцето на Иван биело по-силно, като я приближавал. Светла, най-красивата мома в селото, живеела тук. Косите ѝ с цвят на кестен, устните ѝ сладки като мед, снагата ѝ тънка и кръшна, походката като на княгиня.

И Иван бил красавец, снажен и силен и на седенките двамата се заглеждали един друг. С часове обикалял Иван герана, чакайки Светла да се появи с две малки стомни. „Дай да ти помогна!“ – викал, но тя се изплъзвала и бързала за къщи, защото строгата ѝ майка винаги гледала над дуvara къде ходи и какво прави – знаела, че много момци искат да помиришат разцъфналата роза, нейната единствена щерка.

Слънчицето ги гледало отгоре и разказвало всичко на Съдбата, повелителката на човешките животи. Тя слушала, слушала и се смилила над тях, а може би за друго, кой я знае, но решила да ги събере.

Дошла есен, селяните прибрали реколтата, обрали гроздето и се събрали на мегдана да се веселят. Бай Пешо извадил сливова ракия, всеки донесъл каквото има, оркестър поканили от съседното село и всички се наредили на хорото. Иванчо баш до Светла. Играят, скачат и все по-силно се държат. А когато съвсем се стъмнило, руйното вино и сладката ракия омаяли всички и дошло време момците да се намерят с девойките. Иван взел за ръка Светла и я задърпал надолу, към реката. Тя не се противяла. Задъхани стигнали до реката и без дума да кажат се прегърнали и залюбили. Няколко по-щастливи на цялата земя от тях тази нощ. Луната им се усмихвала, а клоните на вековния дъб ги закриляли от любопитни очи.

Още на следващия ден Иван облякъл новите си дрехи и поискал ръката на Светла. Родителите им се разбрали и скоро направили сватбата.

И заживели заедно и щастливо двамата младоженци. Не можел да ѝ се наравда Иванчо – едва чакал да свърши работа, бързал къщи да вкуси медените ѝ устни. А тя още повече го желяла – не ѝ стигало всяка нощ любов да правят, че понякога и през деня отивала при чорбаджийската къща и викала Иванчо в гората, а той всичко захвърлял и тичал след нея.

Тъй минавали дни, месеци, дошла зимата, после пролетта. Светла станала замислена, неохотно вършела домашната работа, грубо отговаряла на свекъра си.

– Какво ти е, цвете мое? – попитал я веднъж мъжът ѝ загрижен. А тя мълчала, мълчала, па рекла:

– Искам да заминем оттук!

– Къде ще заминем, какво говориш? – шашнал се Иван. – Нивга не сме ходили по-далеч от съседното село.

VOLT EGYSZER egy legény, Ivan volt a neve. Az apjával élt egy kis házban, a falu végén. Nagy udvaruk volt, tizenhárom szilvafa nőtt rajta, amelyek minden évben finom gyümölcsöt termettek. Peso bá, Ivan apja pompás pálinkát főzött, de ebből nem jutottak elég pénzhez, úgyhogy Ivan eljárt dolgozni a nagygazdához.

Minden nap, mikor hazafelé tartott, az egyik porta előtt lelassította a lépteit. A kapu mögött álló ház semmiben sem különbözött a többi falusi háztól, de Ivan szíve nagyobbakat dobbant, mikor közelebb ért hozzá. Svetla, a falu legszebb lánya lakott itt. Haja barna, akár a gesztenye, ajka édes, mint a méz, termete karcsú és hajlékony, a járása pedig olyan, akár egy hercegnőé.

Ivan maga is nyalka legény volt, deli és erős, és a fonóban egyre csak egymást nézegették. Ivan órák hosszat kerülgette a forráskutat, arra várva, hogy Svetla feltűnjön a két kis korsójával. „Hadd segítsék!” – kiáltotta, de a lány kisiklott előle, és sietett haza, mert szigorú anyja állandóan azt leste a kerítés mögül, hogy merre jár és mit csinál – tudta, hogy sok legény szívesen megszagolná a nyíló rózsát, az ő egyetlen leányát.

A Napocska nézte őket odafentről és elmondott mindent a Sorsnak, az emberi életek parancsolójának. Az meg csak hallgatta, hallgatta és megkönyörült rajtuk, vagy talán más okból, ki tudja, de elhatározta, hogy összehozza őket.

Eljött az ősz, a parasztok betakarították a termést, leszüretelték a szőlőt, aztán összegyűltek vigadni a vásártéren. Peso bá előszedte a szilvapálinkáját; mindenki azt hozott, amije volt, zenekart hívtak a szomszéd faluból, aztán elkezdtek összeállni a horóhoz. Ivancso persze Svetla mellett. Táncolnak, szökellnek, és egyre szorosabban fogják egymást. Amikor pedig már teljesen besötétedett, a vörösbortól meg az édes pálinkától immár kaptos legények elérkezettnek látták az időt, hogy összejöjjenek a lányokkal. Ivan kézen fogta Svetlát és húzta megával lefelé, a folyópartra. A lány nem ellenkezett. Kifulladásig értek le a folyóhoz, majd egyetlen szó nélkül összeölelkeztek és elkezdtek csókolózni. Ezen az éjszakán nem volt a világon náluk boldogabb ember. A hold lemosolygott rájuk, az évszázados tölgy ágai pedig elrejtették őket a kandi tekintetek elől.

Ivan már a következő nap felöltötte ünneplőruháját és megkérte Svetla kezét. A szülők megegyeztek, s hamarosan megtartották a lakodalmat.

Aztán az ifjú pár megkezdte közös és boldog életét. Ivancso nem győzött eléget gyönyörködni a feleségében – alig tudta kivárni a munka végét, rohant haza, hogy kóstolgathassa annak mézédese ajkait. Svetla pedig még ennél is többet akart – nem elégedett meg azzal, hogy minden éjjel szeretkeznek, hanem olykor-olykor még fényes nappal is elment a nagygazda házához, és hívta Ivancsót az erdőbe, az pedig mindent félbehagyva rohant utána.

Így múltak napok, hónapok, jött a tél, aztán a tavasz. Svetla szórakozott lett, csak ímmel-ámmal végezte el a házimunkát, durván feleselt az apósával.

– Mi van veled, virágszálam? – kérdezte meg egyszer az aggódó férj. Ám az aszszony csak hallgatott, hallgatott, majd így szólt:

– Azt akarom, hogy menjünk el innen!

– Mégis hova mennénk, mi jut eszedbe? – hökkent meg Ivan. – Sose mentünk messzebbre a szomszéd falunál.

– Омръзна ми тук! Искам свят да видя. А ти не за чорбаджията да работиш, а за нас! И наша къща да си построим, а не да слушам цял ден, докато те няма, тоя пияница – баща ти!

– Засрами се, нещастнице! – извикал Иван и ѝ зашлевил един голям шамар, за пръв път.

От тогава не си проговорили. Минали няколко дни, като призраци ходели двамата младоженци из къщата, а една вечер Иван не заварил жена си у дома. Търсил я навсякъде – напразно. Този ден бирникът идвал от града при чорбаджията, навярно на него му се е замолила Светла да я закара в големия град – подалеч от селото, което станало за нея затвор...

Никога повече не видял Иван любимата си. Колкото щастлив бил с нея, три пъти по-нещастен станал. Където и да ходел, с него бил мириса на кестенявите ѝ коси и вкуса на медените устни. Чак се поболял и по цял ден лежал в кревата с лице към варосаната стена.

Минало лятото, дошла есента. Тринайсетте сливи се покрили със син плод, но Иван не помагал на баща си даже да ги обрулят. Нищо не могло да го разведри. Бай Пешо мълчал и все повече пиел. Не умеят мъжете да обсъждат сърдечни работи, какво да правим. Но една вечер отишъл при Иван, седнал на кревата му, изкашлял се и рекъл:

- Такова... Майка ти не умря от гръдна жаба.
- Какво? – повдигнал се Иван. – А от какво е умряла?
- От нищо, Иванчо, от нищо. Аз умрях, а не майка ти.
- Какви ги приказваш, тате!

И му разказал бай Пешо, че майка му – най-красивата жена от селото, залюбила един търговец, грък, дошъл да продава армагани на панаира. Оставила Петър и малкия си син, заминала с гръка и повече нито я чули, нито я видели. Двайсет и пет години минали оттогава, но Петър нито ѝ простил, нито я забравил. Не взел друга – а имало желаещи, щото бил силен и работлив.

Разказал това бай Пешо и си отишъл в стаята.

А на следващото утро станал по тъмно, впрегнал коня в каруцата, напълнил я със сливи и потеглил за съседното село. Стигнал на мегдана, изправил се и завикал с пълно гърло:

- Сливи за смеет! Сливи за смееееет!

Вика, а по лицето му сълзи текат. Той си знае защо.

– Elegem van ebből itt! Világot akarok látni. S hogy te ne a gazdának dolgozz, hanem nekünk! És építsünk saját házat, hogy ne kelljen, míg te távol vagy, egész nap az apádat, ezt az iszákos embert hallgatnom!

– Szégyelld magad, te szerencsétlen! – kiáltotta Ivan, és lekevert neki egy nagy pofont, most először.

Attól fogva nem szóltak egymáshoz. Eltelt néhány nap, az ifjú házасок kísértet módjára járkáltak a házban, aztán egyik este Ivan nem találta otthon a feleségét. Kereste mindenhol – hiába. Ezen a napon az adószedő járt a nagygazdánál, Szvetla valószínűleg tőle rimánkodta ki, hogy vigye el magával a nagyvárosba – messzire a falutól, amely börtönévé vált...

Soha többé nem látta Ivan a kedvesét. Amennyire boldog volt vele, háromszor olyan boldogtalan lett most. Bárhova is ment, ott volt vele az asszony gesztenyeszín hajának az illata és mézédес аjkainak íze. Szinte belebetegedett, s egész nap az ágyon feküdt, arccal a meszelt falnak.

Elmúlt a nyár, beköszöntött az ősz. A tizenhárom szilvafa roskadozott a kék termés alatt, de Ivan nem segített az apjának a szedésben sem. Semmi se tudta jobbra hangolni. Peso bá' csak hallgatott, és egyre többet ivott. Mit tegyünk, a férfiak nem képesek megvitatni egymással szívбéли ügyeiket. Egyik este azonban bement Ivanhoz, leült az ágyára, megköszöриlte a torkát, aztán így szólt:

- Khm... Anyád nem szívбajban halt meg.
- Mi van? – ült fel az ágyon Ivan. – Hát miben halt meg?
- Semmiben, Ivancso, semmiben. Én haltam meg, nem az anyád.
- Miket hordsz te itt össze, apus!

Peso bá' elmesélte neki, hogy az anyja – a legszebb asszony a faluban – beleszeretett egy kereskedőbe, egy görögbe, aki ajándéктárgyakat árult a vásárban. Elhagyta Petart és a kisfiát, elment a görögгел, s nem látták, nem hallottak felőle többé. Huszonöt év telt el azóta, de Petar se meg nem bocsátott neki, se el nem felejtette. Nem fogadott új feleséget, pedig akadtak volna jelentkezőк, mivel erős volt és dolgoз.

Peso bá' befejezte a mesélést, aztán visszament a szобájába.

A ráкövetkező reggelen azonban még napkelte előtt felserkent, befogta a lovat, telerakta a szekeret a szilvával és elindult a szomszéd faluba. Amint odaért a piactérre, felállt, és teli torokból kiabálni kezdett:

- Méргеes szilva! Méргеееес szilva!

Kiabál, az arcán pedig patakzik a könny. Ő a tudója, hogy miért.

Реката, която ни свързва

A folyó, ami összeköt

ПРЕЗ 2022 ГОДИНА унгарското издателство „Калиграм“ издава антологията „Реката. Една различна дунавска антология“, посветена на реката, която свързва десетки европейски държави. Тя е създадена от Едит Кирай и Оливия Спиридон. Впоследствие излиза не само на немски, а на сърбохърватски и румънски.

Дунав е тема на автори от различни народи, присъствието на реката в европейската история и култура е разгледано от много страни в тематични раздели: Изворът, Речният бряг, Острови, Мостове, Градове, както и Бродове, Война, Поражения.

За жалост, българската литература е пределно незабележимо представена. С желание да допринесем за активното включване на родните творци в общоевропейския и централноевропейския литературен кръговрат, днес поставяме успоредно два текста за река Дунав, видяна от унгареца Михай Корниш и от българина Йордан Радичков.

2022-BEN a Kalligram Kiadó gondozásában megjelent „A Folyó. Egy másfajta Duna-antológia” című, a több mint tíz európai országot összekötő folyónak szentelt gyűjtemény. Összeállítói Király Edit és Olivia Spiridon. Később nem csupán német, hanem szerbhorvát és román nyelven is kiadásra került.

A különböző nemzetiségű szerzők témája a Duna; a folyónak az európai történelemben és kultúrában játszott szerepét számos oldalról járják körül tematikus fejezetekben: Forrás, Folyópart, Sziget, Hidak, Városok, valamint Átkelések, Háborúk, Vereségek.

A bolgár irodalom sajnos jóformán alig képviselteti magát. Remélve, hogy ezáltal hozzájárulunk a bolgár írók aktív bekapcsolódásához a közép-európai irodalom körforgásába, ma párhuzamba állítunk két szöveget, mely a Dunáról szól – ahogyan a magyar Kornis Mihály és a bolgár Jordan Radicskov látta.

ЙОРДАН РАДИЧКОВ

По Водата (*Откъс*)

JORDAN RADICKOV

A vízen (Részlet)

– Kovács Lajos Gergely fordítása

ГРЕБЯХ КЪМ НАШИЯ БРЯГ, забелязах неясно силуети на върби, после се провидя и суша. Беше пясъчен бряг. Тук реката правеше голям завой, далеко зад завоя е селото Балатин, а още по-далеко, към планините, е родното ми село Старопатица. Поради мъглата Балатин още не се виждаше, вместо него видях на пясъка балатински рибари. Те се бяха струпали на брега край някакво голямо животно. Животното се мятеше, просветваше и сребрееше, в мъглата бе трудно да се разбере дали то напада хората на брега, или хората го нападат с веслата.

Любопитството ми надделя, натиснах веслата и обърнах лодката към рибарите. За разлика от всяко друго возило, в лодката човек седи гърбом, той не може да гледа постоянно какво става пред него. Затова аз се обръщах от време на време да видя какво правят балатинските рибари на брега и забелязах, че животното всъщност беше голяма риба, изтеглена от тях на сушата. Мъжете непрекъснато си подвикваха един на друг, всеки се бе въоръжил с весло и се мъчеше да удари рибата по главата, за да я зашемети. Глухите удари на веслата стигаха чак до мене, рибата се мятеше много силно, рибарите все не успяваха да я зашеметят с някой точен удар.

Най-после, изглежда, успяха, защото се чуха одобрителни гласове.

Наближих с моята лодка рибарите, бяха те седем или осем човека, поздравих се с тях и започнах да маневрирам, за да вмъкна лодката си между техните лодки. Рибата бе престанала да се мятат и сребрееше огромна върху жълтия пясък. Бях чувал, че големи риби живеят в Дунава, но за първи път виждах риба с такива размери. Перките ѝ бяха разперени и стърчаха във всички посоки, застинала в отчаяния опит да загребва с тях пясък и въздух, хищната уста бе широко отворена, някой бе пхнал в нея гребло. Измъкнаха греблото, подпряха рибата от едната страна, за да я обърнат с корема нагоре. Видях в ръката на едного нож, той замахна да забие ножа в корема на рибата, разпра я, алена кръв бликна от нея и се разля по сребристите кожа...

Лодката ми започна да дращи по пясъка с дъното си, скочих и я изтеглих до другите лодки. Тя полегна на едната си страна, прибрах веслата в нея и се запътих към рибарите.

Изненадах се, че докато съм изтеглял лодката на сушата сред техните лодки, те се бяха отдръпнали от своята плячка, сякаш тя е оживяла отново и се готви да ги нападне. Никой обаче не бе вдигнал весло, за да замахне, ами всички се подпъраха на веслата, вторачени в рибата. Тя все така светлееше с настръхнали перки върху пясъка, в разтворената рана студената кръв аленееше. Един от балатинците се беше превил, държеше се за корема и повръщаше, сетне погледна през рамо към групата, сините му очи бяха изпъкнали и мокри, човекът хълцаше силно.

Доближих до рибарите. Това, че оня човек повръщаше, ме озадачи много и кога се взрях в лицата на хората, още повече се озадачих. Балатинци мълчеха и гледаха с ужас към рибата. Когато и аз погледнах отново към нея, почувствах как тръпки побиха тялото ми.

В корема на рибата се виждаше войнишка ръка, откъсната от рамото.

А че тя бе войнишка, се разбираше от ръкава на войнишката куртка с

EVEZTEM A MI PARTUNK FELÉ, fűzfák homályos körvonalait láttam, aztán felbukant a szárazföld is. Homokos part volt. Itt a folyó nagy kanyart vett. Messze a kanyaron túl van Balatin falu, még messzebb, a hegyek felé pedig a szülőfalum, Sztaropatica. A köd miatt Balatin még nem látszott, helyette balatini halászokat láttam a homokon. Valami jókora állat körül gyűltek össze a parton. Az állat vergődött és ezüstösen csillogott, a ködben nehezen lehetett megállapítani, ő támadja-e az embereket, vagy amazok őt az evezőkkel.

Erőt vett rajtam a kíváncsiság, nekifeszültem az evezőknek, és a halászok felé fordítottam a csónakot. Minden más járművel ellentétben a csónakban az ember hátal ül, nem nézheti egyfolytában, mi történik előtte. Időnként hátrafordultam hát, hogy lássam, mit művelnek a balatini halászok a parton, s megállapítottam, hogy az állat egy nagy hal, melyet kihúztak a szárazra. A férfiak szünet nélkül kurjongattak egymásnak, mindenki evezővel a kezében hadonászott, igyekezett fejbe kólintani a halat, hogy elkábítsa. Az evezők tompa csapásainak zaja elhallatszott hozzám, a hal igen erősen dobálta magát, a halászoknak sehogy sem sikerült egy pontos ütéssel lecsendesíteni.

Aztán végül úgy tűnt, sikerült, mert helyeslő kiáltások hallatszottak.

Csónakommal a halászok közelébe értem, heten vagy nyolcan voltak, köszöntünk egymásnak, és manőverezni kezdtem, hogy a csónakot az ő csónakjaik közé irányítsam. A hal már nem vergődött, hatalmas teste ezüstösen terült el a sárga homokon. Hallottam róla, hogy nagy halak élnek a Dunában, de most először láttam ilyen méretűt. Uszonyai szét voltak tárva és minden irányban meredeztek, a kétségbeesett igyekezet közben megdermedve, hogy homokot és levegőt kanalazzon velük, a ragadozó száj szélesre tárva, valaki evezővel tömte be. Kihúzták az evezőt, és egyik oldalról alátámasztották a halat, hogy hassal felfelé fordítsák. Egyikük kezében kést láttam, meglen-dítette, hogy belevágja a hal hasába, felhasította, piros vér buggyant elő belőle és áradt szét az ezüstös bőrön...

Csónakom alja már a homokfövenyt karistolta, kiugrottam és kihúztam a többi mellé. Oldalára billent, beleraktam az evezőket, és elindultam a halászok felé.

Meglepetten láttam, hogy mire én kihúztam a csónakot a szárazra az ő csónakjaik közé, ők elhúzódtak a zsákmányuktól, mintha az feléledt volna és készülné rájuk támadni. Senki sem emelte azonban csapásra az evezőjét, mindnyájan rátámaszkodva a halra meredtek. Az egyik balatini kétrét görnyedve, hasát fogva hányt, aztán a válla fölött hátrapillantott a többiekre, kék szeme dülledt volt és nedves, erősen csuklott.

Odaléptem a halászokhoz. Igencsak elképesztett, hogy a fickó hány, s mikor meg-láttam az emberek arcát, még jobban elképedtem. A balatiniak némán, iszonyodva nézték a halat. Amikor én is megint ránéztem, éreztem, ahogy borzongás fut végig a testemen.

A hal hasában egy katona vállból leszakított karja látszott.

Az, hogy katona karja, a katonazubbony ujjáról látszott, vérfoltokkal a posztóján. A belező kés beleakadhatott a zubbonyujjba, mert az kissé fel volt gyűrve; a tenyér békésen hevert, mintha aludna – majdnem, mint egy ember.

Értelmetlen lett volna bármit is kérdezni, rágyújtottam hát – iszonyú keserű

някакви кървави знаци върху шаяка. При корменето ножът бе закачил ръкава на куртката, стоеше той леко запретнат, дланта лежеше спокойно, тя сякаш спеше – почти като човек.

Да се задава какъвто и да било въпрос от моя страна, беше нелепо, запалих цигара, ужасно горчив беше димът, обърнах се да не гледам рибата. Един по един – сякаш излизаха от някакво хипнотично състояние – балатинските рибари се завъртяваха бавно, за да не гледат ръката и рибата, и оня, комуто беше приляло, спря най-после да хълца и придържайки корема си с ръце, отиде до реката да се наплиска с вода. Като се наведе да загребе вода, още веднъж повърна и чак след това започна да плиска лицето си.

Празните лодки на балатинци се поклащаха край брега, бордовете им се удряха един в друг, та с туй подсилваха мрачната картина върху пясъка. Оня престана да се плиска с вода, изправи се и плю в Дунава. Невидим в мъглата параход се обади със сирената си, дрезгав беше гласът, прозвуча той зловещо. Всички ние се взирахме към реката, неколцина пристъпиха напред по пясъка в очакване няма ли в мъглата да се очертае силуетът на параход.

По това време по пясъка зад нас се чува стъпки. Обърнах се и видях към рибата да иде човек с големи туристически червени обуца. Той носеше пепелив брич, зелена куртка, станала пепелива от носене, и фуражка със същия пепелив цвят както брича, само околшката на фуражката червенееше светло и големите туристически обуца. Лицето на непознатия имаше тухлен цвят, рядка четина растеше по него, отдавна не беше се бръснал. Четината нито го загрозяваше, нито го разхубавяваше, тя като че растеше отделно, независимо от лицето. Светлите му очи плуваха във влага, бяха спокойни, но проникателни.

Когато непознатият забеляза ръката в запретнатия ръкав от войнишка куртка, трепна само с очи, лицето му остана безучастно. Той постоа, загледан в ръката, осведоми се със сипкав глас от рибарите за всичко, що беше очевидно пред него, и каза, че рибата трябва да се зашие.

Беше изключено който и да е от рибарите да седне да зашие изкормената риба, затова непознатият сам се залови с тая тежка работа.

Той сякаш предварително се беше подготвил, защото извади голяма игла и канап, заши на едри бодове рибата и като взе едно от веслата, успя да я преобърне няколко пъти по пясъка и да я докара до водата.

Мъртвата риба се облечи с пясък, сребристият ѝ цвят помръкна, стана тя пепелива като дрехите на непознатия. Без да поглежда никого от нас, човекът продължи да избутва рибата към водата, нагази с червените си туристически обуца и продължи да я бута. Реката я пое леко и мъртвата риба със защитата войнишка ръка се понесе бавно по течението, разперила във всички посоки перките си. Тук и там тя се преобръщаше, заставаеше ту с главата напред, ту с опашката, обаче коремът ѝ със защития на едро разрез стоеше постоянно нагоре, сякаш се беше, че ако се обърне по корем, може да влезе вода в корема. Водата край нея се багреше в червено, отначало по-силно, после червеният цвят взе да избледнява.

Непознатият излезе на брега, поби веслото с един удар и продължи да

volt a cigaretta füstje –, és elfordultam, hogy ne lássam a halat. Egyesével – mintha valami hipnotikus állapotból szabadulnának – a balatini halászok is megfordultak, hogy ne lássák a kart és a halat, s az, amelyik rosszul lett, végre abbahagyta a csuklást, és kezét a hasára tapasztva a folyóhoz ment, hogy megmosakodjon. Mikor lehajolt, hogy vizet merítsen, még egyszer elhánnya magát, s csak utána kezdte pacskolni az arcát.

A balatiniak üres csónakjai a part mellett ringatóztak, szélük egymásnak ütődött, s ezzel csak ráerősítettek a komor képre a homokon. Amaz abbahagyta a pacskolást, felegyenesedett és a Dunába köpött. A ködben láthatatlan gőzös szirénája zúgott fel, rekedtes volt a tutulása, baljósan hangzott. A folyó felé meresztettük a szemünket, páran előre is léptek a homokfövenye, azt várva, hátha kirajzolódnak a ködben a gőzös körvonalai.

Ekkor lépések hallatszottak mögöttünk. Megfordultam, és láttam, hogy nagy, piros túrabakancsot viselő férfi jön felénk. Hamuszín bricsesznadrág, hamuszínűvé fakult zöld zubbony és a nadrághoz hasonló hamuszín tányérsapka volt rajta, csak a sapka zsinórja vöröslött rikítón, meg a nagy turistabakancs. Az ismeretlen arca téglaszínű volt, ritkás borosta nőtte be, rég nem borotválkozhatott. A borosta sem el nem csúfította, sem meg nem szépítette, valahogy mintha külön nőtt volna, függetlenül az arcától. Világos szeme párában úszott, pillantása nyugodt volt, de átható.

Amikor az ismeretlen észrevette a kart a felgyúrt zubbonyujjban, csak a szemem rebbent meg, arca közömbös maradt. Állt egy kicsit a karra meredve, rekedtes hangon kikérdezte a halászokat mindarról, ami már a látványból is nyilvánvaló volt, és azt mondta, a halat össze kell varrni.

Kizárt dolog volt, hogy a halászok közül bármelyik leüljön összevarrni a kibelezett halat, így hát az ismeretlen maga fogott hozzá ehhez a kemény munkához.

Mintha előre felkészült volna, nagy tüt és spárgát vett elő, durva öltésekkel összevarrta a halat, aztán fogott egy evezőt, és többször átfordítva sikerült elhengergetnie a vízhez.

Az élettelen halra homok tapadt, ezüstös színe megfakult, hamuszínű lett ő is, mint az ismeretlen ruházata. Anélkül, hogy bármelyikünkre ránézett volna, a férfi tovább taszigálta a halat a víz felé, piros turistabakancsával begázolt és tovább lökdöste. A folyó könnyedén befogadta, s a haltetem a belevarrt katonakarral lassan megindult a sodrással, minden irányban széttárva uszonyait. Itt-ott megpördült, hol a feje, hol a farka került előre, de hasa a durva öltésekkel összevarrt vágással mindig felfelé állt, mintha attól féltene, ha hasra fordul, víz megy a hasába. Mellette a víz vörösre színeződött, eleinte erősebben, aztán a vörös szín fakulni kezdett.

Az ismeretlen kijött a partra, egy mozdulattal beleverte az evezőt a homokba, és nagy bakancsával továbbcaplatott a fövényen, anélkül, hogy levette volna tekintetét a halról. Folyásirányban lépdelt, nem fordult hátra.

„Hé, bátyám, hová valósi vagy?” – kérdezte a férfi, aki hányt.

Amaz megállt, megfordult, hogy mindnyájunkat egyenként szemügyre vegyen, s ugyanazon a higgadt, rekedtes hangon azt mondta, sehová, vagy Szofronievo faluba. Miután közölte, hogy Szofronievóba vagy sehová valósi, az ismeretlen visszakérdezett: „Miért?”

хрущи по пясъка с големите си обуца, без да откъсва поглед от рибата. Вървеше по течението на реката, без да се обръща назад.

„Откъде си, ей, чичо?“ – попита го мъжът, който беше повръщал.

Оня се спря, обърна се да ни огледа всички поред и каза с все същия сипкав и равен глас, че е отникъде или от селото Софрониево. Като съобщи, че е от Софрониево или отникъде, непознатият попита: „Защо?“

Никои не му отговори.

Човекът извади цигара от джоба си, извади кремък и огниво, дълго би с огнивето по кремъка, толкова много искри хвърляше, че можеше с тях да подпали себе си. Накрая успя да подпали праханта, задимя с цигарата си и продължи да крачи подир рибата.

Избутах своята лодка, гласнах я и скочих вътре. Рибарите се размърдаха върху пясъка, разприказваха се, но нямаха никакво намерение да се качват в лодките. Натиснах веслата, постоянно се озъртах да видя накъде се носи рибата, боях се да не налетя с лодката върху нея. Мъглата ту се вдигаше, ту се спускаше ниско над реката, рибата се изгуби. Гребях и си мислех, че ако я поеме талвегът, то той бързо ще я пренесе до морето.

...Ето по какъв начин отгърмялата на Запад война продължаваше да напомня за себе си, а реката влачеше този спомен край своите брегове и го отнасяше, за да го влее в морето и в световния океан.

Чия ли е тази ръка, на чий син, баща или съпруг е принадлежала? Откъде е поела рибата тази ръка и се е понесла величествено с нея по течението, за да бъде изтеглена на балатинския пясък, да бъде доубита с дървените весла и когато по корема ѝ премине бляскавото острие на ножа, през отворената рана тя да покаже скрития в корема ужас?... Реката отрива с глухо поплискване хълбоците си в бордовете на лодката ми, мъглата се носи на пояси над водата, тя ту открива цялата река пред мене, ту я реже диагонално или тъй плътно ляга върху водата, че съвършено изчезвам в нея. Отгоре ми слънцето е бледо и виси като умряло в пролетната мъгла. Когато подвижната мъгла ме обгражда плътно и се носи, наклонена на една страна, подвижна, но бавна, тогава започвам да се вторачвам край лодката няма ли да се покаже риба, не е ли станала водата отново червена.

Отдалеко невидими за мене параходи надават резове и ако по-дълго време се отпусна на дъното на лодката, за да изпуша цигара, тогава чувам тихото плискане на могъщата река и ми се струва, че наоколо ми се гмуркат едри риби, приплясвайки с опашки, че тия рибни стада идат от запад, че всяка от тях носи в себе си някакъв спомен от войната... Надигам се от дъното на лодката, оглеждам водата наоколо си, никъде не забелязвам стада риби, а само наклонени сенки из мъглата – като стълбове, – бавни и неясни. В такива моменти човек започва да чувства, че не само той се носи по течението на водата, а и вътре в него величествено се носят спомени от живота му, блъскат се в невидимите брегове и отъркват хълбоци в сърцето му. Тия спомени текат вечно през човешката памет и през човешкото сърце, наникъде не се оттичат, защото изглежда, че човешката памет и човешкото сърце са именно морето и световният океан, където всичко се оттича.

Senki sem válaszolt.

Az ember cigarettát vett elő a zsebéből, aztán tűzszerszámot, hosszan ütögette az acélt a kovakőhöz, annyi szikrát csiholt, hogy fel is gyűjthatta volna magát. Végre sikerült meggyújtania a taplót, füstölni kezdett a cigarettájával, és tovább lépdelt a hal után. Kitaszigáltam a csónakomat, löktem rajta egyet és beugrottam. A halászok megmozdultak a homokon, beszélgetni kezdtek, de semmi jelét nem mutatták, hogy beakarnának szállni a csónakjaikba. Meghúztam az evezőket, folyton körbepillantottam, hogy lássam, merre úszik a hal, féltem, hogy beleütközöm a csónakkal. A köd hol felszállt, hol mélyen a folyóra ereszkedett, a hal eltűnt a szemem elől. Evezés közben azon morfondíroztam, ha elkapja a fősodor, hamar leviszi a tengerig.

Íme, így hagyott tanújelet a Nyugat felé elzúgott háború, a folyó pedig két partja közt magával sodorta, és elvitte, hogy a tengerbe és a világóceánba töltsse.

Vajon kié lehet ez a kéz, kinek a fiához, apjához vagy férjéhez tartozott? Hol nyelte el a hal ezt a kezét, hogy fenségesen ússzon vele tovább folyásirányban, aztán kirángassák a balatini homokra, agyoncsapják a faevezőkkel, s mikor hasán végigszánt a kés csillogó pengéje, a nyílt seben át megmutassa a hasában rejtőző borzalmat? A tenger tompa loccsanásokkal paskolja a csónakom oldalát, a köd sávokban lengedez a víz felett, hol feltárja előttem az egész folyót, hol átlósan félbevágja, hol olyan tömören terül el fölötte, hogy teljesen eltűnök benne. Mikor a mozgó köd tömören körülvesz, s egyik oldalra megdőlvé úszik, mozogva, de lassan, a vízre meredek a csónak mellett, lesve, nem bukkan-e fel egy hal, nem vöröszik-e megint a víz.

A messzeségből számomra láthatatlan gőzösök bögése hallatszik, s ha hosszabb időre hátradőlök a csónak fenekén, hogy elszívjak egy cigarettát, hallom a nagy folyó zúgását, és mintha méretes halak bukának alá körülöttem farkukkal csapkodva. Ezek a halrajok nyugatról jönnek, s mindegyikük valami emlényomot hordoz magában a háborúból... Feltápaszkodom a csónak fenekéről, végignézek a vízen magam körül, sehol sem látok halrajokat, csak elferdült árnyékokat a ködben – mint az oszlopok –, lassú és homályos árnyékokat. Az ilyen pillanatokban az ember úgy érzi, mintha nemcsak ő úszna a folyó sodrával, hanem benne felségesen sodródna élete emlékei, a láthatatlan partokba ütköznek, és szívéhez dörgölik az oldalukat. Ezek az emlékek örökösen ott keringenek az emberi elmében és az emberi szívben, sehová sem folynak le, mert, úgy látszik, az ember elme és az emberi szív maga a tenger és a világóceán, ahová minden lefolyik.

МИХАЙ КОРНИШ

Плач по Дунав

– Превод: Светла Кьосева

KORNIS MIHÁLY

Dunasirató

Дунав за мене означава човешки трупове.

Трупове.

ТРУПОВЕТЕ.

Хората, изведени през хиляда деветстотин четирийсет и четвърта на брега, разстреляни и изхвърлени във водата. Не съм бил още роден, но ако бях, сигурно и мене щяха да застрелят. Условиата, при които се е крила Каталин Корниш са били такива, че дори и вече да беше родила сина си, едва ли щеше да преживее освобождението на хунгаристите. Нямаше да оцелее, защото щяха да я изведат на брега така наречените „нилаши“, щяха да я изведат заедно с мене и любезно щяха да помоят и мене да си сваля обувките, да си сваля палтото, щях да видя моята млада и хубава майка как трепери от страх и от студ, сред осъдената на смърт, проклинаща през зъби, разядена от безпомощност и омраза, обречена гълпа, майка ми, която пици и ме подрусва, и се опитва да закрие очите ми, да не се обръщам назад, да не гледам пушките, насочени в тила...

Излишно е да се говори в условно минало време за тази неслучила се история, защото се създава впечатлението, че тя не се е случила, а всъщност се е СЛУЧИЛА. Случила се е много повече от тази вечер, в която участваме и се представяме, като добре възпитани момчета, hors-d'œuvre variés. Защото от хиляда деветстотин петдесет и девета знам, и аз съм бил на онзи еврейски бряг, защото съм еврейско момче, и са ме изхвърлили в еврейския Дунав. Изхвърлиха всичките ми познати. Всички, които обичах! Не само Радноти, а и Петьофи. И Ищван Сечени, и господин Имре Наги, Лайош Батяни и Раул Валенберг. Лея Вайс и чичо Вайс, и Атила Йожеф – защото всички, които изчезнаха в кървавата река, Дьорд Дожа и Магдушка Маутхаузен, и двамината руски танкисти, станали на въглен пред „Астория“, които ме ОБИЧАХА и ме погалиха по главата, малко преди да станат на въглени, и онези, арестувани пред дома ни студенти с шлифери, които ме удостоиха с вниманието си, застанали на пост, когато преди няколко дни изтичах без разрешение при тях, за да видя, да видя какво става, и сега всички бяха там, в Дунав, през петдесет и девета все още бяха в Дунав, всички, които бяха добри, но после изчезнаха! Всички се рееха в еврейския Дунав.

Цялата история е, че през ноември петдесет и девета излязох на брега със съучениците си да ловим бомби, понеже в класа се беше разпространила новината, че край ръждивите останки на моста Ержебет, под камъните до брега из водата плуват странни бомби с формата на чинии и раирани ръчни гранати. Представяш ли си, само бъркаш във водата и зареждаш, брегът е пълен с бомби, можеш да правиш с тях, каквото си искаш, каквото ти е кеф, например да ги взривиш или да си ги занесеш у дома да ти трака бавно под леглото като будилник! След училище, прокрадвайки се край стената, с пълното съзнание за цялата си греховност, се промъкнах сам на брега и с тиктакащо сърце се огледах дали не ме следят? Следователи с ватенки например, откъде да знам.

ТИ! СТАЕН В МРАКА КОНТРАРЕВОЛЮЦИОНЕР, ТРЕПЕРИ!

Повлякох еврейското си тяло по стълбите към водата, стихна вятърът, стихна вятърът, беше три часа следобед, седнах на торбичката за физическо и загледах водата. Полека се успокоих.

Nekem a Dunáról a hullák jutnak eszembe.

A hullák.

A HULLÁK.

Azok az emberek, akiket ezerkilencszáznegyvennégyben a rakpartra kísérték, és aztán belelőtték őket a vízbe. Akkor én még nem éltem, de ha éltem volna, engem is bizonyosan belelőtték volna. Olyan körülmények között bujkált Kornis Katalin, hogy ha a fiát is megszülte volna már, hát nem éli túl a hungarista felszabadulást. Nem éli túl, mert a rakpartra kísérték volna őt azok, akiket nyilasoknak szoktunk nevezni, odakísérték volna velem együtt, és szépen megkértek volna engem is, hogy vegyem csak le a cipőm és vegyem le a télikabátomat, és látnom kellett volna az én szép, fiatal édesanyámat a félelemtől és a hidegtől reszketve, egy halálra ítélt, sziszegve átkozódó, önnön tehetetlenségének gyűlöletétől is mart, eszeveszett tömeg közepén, amint talán sikoltozva rángat, és be akarja fogni a szememet, hogy ne forduljak hátra, és ne lássam a puskákat, az állhoz emelt puskákat...

De igazán fölösleges feltételes múlt időben beszélni erről a meg-nem-történt történetről, mert még az a látszat keletkezhet, hogy nem történt meg – holott MEGTÖRTÉNT. Sokkal inkább megtörtént, mint például ez az este itt, amiben mi most részt veszünk és előadjuk magunkat, mint jól nevelt fiúk, or' dő várié. Mert én ezerkilencszázötvenkilenc óta tudom, hogy negyvennégyben, zsidó kisfiúként, én is ott voltam a zsidóparton, és engem is belelőtték a zsidódunába. Minden ismerősömet belelőtték. Akiket szerettem – azokat mind! És nem csak Radnótit, hanem Petőfit is. És Széchenyi Istvánt, és Nagy Imre urat, Batthyány Lajost és Raoul Wallenberget. És Weisz nénit és Weisz bácsit, és József Attilát - meg mindenkit, aki vérben úszva eltűnt, Dózsa Györgyöt és Mauthauseni Magduskát, meg azt a két tankos, szénné égett ruszkit az Astoria előtt, aki SZERETETT, és megsimogatta a fejemet, nem sokkal mielőtt szénné égett volna, meg az '56-ban a házunk előtt letartóztatott viharkabátos egyetemistákat, akik szóra méltattak a kapuórségen, amikor pár nappal előbb, engedély nélkül kiszaladtam hozzájuk nézni, nézni a dolgokat, és most mindenki ott volt a Dunában, ötvenkilencben még ott volt a Dunában, mindenki, aki jó volt, aztán elveszett! Mind ott ringatóztak a zsidódunában.

Szóval ez az egész úgy történt, hogy ötvenkilenc novemberében kimentem a rakpartra bombát halászni, mivel osztályunkban elterjedt a hír, hogy az Erzsébet híd rozsdás roncsai mellett, a rakpart alatti kövek közt érdekes tányérbombák meg csíkozott kézigránatok úszkálnak a vízben. Idefigyelj, csak belenyúlsz kézzel és tunkolsz, telisdeteli van bombával a part, aztán azt csinálsz velük, ami édes-jólesik, például fel is robbanthatod, vagy hazaviszed, és kassán ketyeg majd az ágy alatt, mint a vekkeróra! Iskola után, fal mellett osonva, összes bűneim teljes tudatában leódalogtam egyedül a rakpartra, és ketyegő szívvel, komolyan azt figyeltem, hogy nem követnek-e? Pufajkás nyomozók például, vagy mit tudom én.

TE! SÖTÉTEN BUJKÁLÓ ELLENFORRADALMÁR, RESZKESS!

Zsidótestem levonszoltam a vízhez vezető lépcsőn – megállt a szél, megállt a szél, délután három óra volt –, a fenekem alá tettem a tornazsákomat és néztem a vizet. És lassan megnyugodtam.

Тук съм. Тук съм.

Небето беше като оповръщано. Мръсно мляко, задушаващ парцал, с който са ни затиснали. Обединена заплаха. Светлината не преминава, не иска. Гъста, размазана плюнка! Това е засега, небето се е откъснало от земята, толкоз. Зяпането забранено. Нямам нищо общо. Дали? Дявол знае, леле, водата се раздвижи, лизна ме измежду камъните, плисна се сред железните отпадъци, пълно е наистина с бомби, наистина, накъдето и да погледна: каменна бомба, желязна бомба, чудовища с форма на чиния, някакви пълни със зелена тиня неща... Как да ги извадя? Как? Ще ме разплиска като лайно, много е опасно, човече, размисли какво правиш.

Дунав е жълт. Калножълт.

Военножълт.

Много е грозен, не е красив.

В средата е спокоен, но по края плаче, прилича на старец: препълнен е; движи се, защото е свикнал: бавно, напред. Бълбука студен, сам си говори: ТРОП ТРОП ТРОПАЧЕК КЪДЕ МИ Е КАЛПАЧЕТО, водата блика на въртопи, на места се задръства, даа, крие нещо, не им понася, стиснати евреи,

ето сега, там се изповръща!

И там, и там, изскачат отвратителни дрехи, еврейски патерици, палта на бегълци, разповити пелени, осакатени накити, ей, колко много, колко-колко много.

Ама какво е това?

Надигам се, скачам, лицето ми пламва, размахвам ръце от вълнение: в средата на реката се издигат, въртят се стотици еврейски неща, храмови капи на еснафи, подпухнали бедни жилетки, надобелели комбинезони и обувки на разстреляни студенти, оплакани унгарски знамена, скрити-покрити Кошут-герbove, поклащат се по гръб хубавите и безплатно раздавани двугилограмови хлябове, останки от коричките им танцуват по калнобялата пяна, всичко това едно върху друго, ха нагоре, ха надолу, майчице, ама че въртоп, ама че еврейски танц, ама че калабалък!

Но това е невъзможно.

Нали е трябвало да се съблекат! Спомням се, нали ме убиха, стреляха в мен, по-големи от мен стреляха, не можах да внимавах, колкото и да исках. Застреляха всички. Трябваше да се съблечем. Застреляха цялата къща! Трябваше да се съблечем. Застреляха освободителното движение.

Дойдоха призори.

С огнено оръдие разбиха и двете порти. Още спях, сънувах огромна черна дупка. От дъното на дупката се издигаше светлина, падащ нагоре лъчист дъжд, силно го желяех, но не можех да отида, защото вълн ми бяха поверили картонена кутия с много пари. Приличаше на кутията пред кино „Ади“ с парите на минавачите, НА ОНЯ СТОЛ. Някой каза: ПАЗИ Я, МИТЮ!, и трябваше да останана, но ми се искаше да скоча, в светлината, въпреки че попаднеш ли нещо там, пред очите ми се превръщаше в синкав газ, боклуците по тротоарите например, издухани от вятъра, дребни животни: птици, мишки и някаква розова... СЪБУДИХА МЕ.

Így vagyok. Itt vagyok.

Az éг olyan, mintha belehántak volna. Koszos tej, fullasztó, ráнк szorított rongy. Összefüggő fenyegetés. A fény nem jön le, nem akar már. Szétfolyó, sűrű nyál! Mostanában ez van, ég a földtől elvágta magát, slussz. Skubizni tilos. Nekem egyébként semmi közöm hozzá. Vagy ki tudja, franc se tudja, jaj, megmozdul a víz, benyal a kövek közt, vashulladékok belsejében locskol, itt aztán szépen van mindenféle bomba, tényleg, amerre nézek, csupa bomba: kőbomba, vasbomba, tányér alakú szörnyetegek, zöldiszappal telenőtt valamik... Hogy veszem ki?, hát hogy veszem ki?, széttép, mint a szart, nagyon veszélyes ez az egész, meg kell gondolni, ember, mit csinálsz.

Sárga a Duna. Sársárga.

Katonasárga.

Nagyon csúnya, nem szép.

Középen nyugodt, de a szélén sír, olyan, mint egy öregember: tele van; megy, mert megszokta: lassan, előre. Hidegen fortyog, magában beszél: VIRTIGLI TROPACSEK HOL A KAMÁSLIM, a derekánál surrogva örvénylik a víz, sok a dugulás, naná, mert rejteget, nehezen bírja viselni magát, zsugori, zsidó,

na, most, ott kiokádja!

ott is, ott is, jönnek föl a ronda ruhák, a zsidómankók, a szökevénykabátok, szétvérzett pólyák, nyomorékékszerek, jé, mennyi minden, mennyi-mennyi minden....

Hát mi ez?

S felpattanok, felugrok, ég a pofám, a karomat pörgetem izgalmamban: a folyó közepe kipúposodik, százával keringnek a zsidómártír-holmik, templomi kiskereskedő-kalapok, felpuffadt szegénykardigánok, megdagadt kombinék és agyonlőttgyetemista cipők, és sírnivaló magyar zászlók, rejtegetett Kossuth-címerek, meg azok a szép, ingyen osztogatott kétkilós kenyerek belekifordult, héjas maradéka mind ott táncol a fehérsáros habban, egymás hegyén-hátán, és újra föl és újra le, apám, micsoda örvény, micsoda zsidótánc, micsoda tumultus!

De hisz az nem lehet.

Hát le kellett vetkőzni mindenkinek! Hát emlékszem, hát engemet megöltek, egyszerűen belém lőttek, nálam nagyobbak belém lőttek, nem is tudtam odafigyelni, pedig akartam... Mindenkit megöltek. Le kellett vetkőzni. Az egész házat megölték! Le kellett vetkőzni. Megölték a szabadságharcot.

Hajnalban jöttek.

Lángágyúval betörték mind a két kaput. Én épp aludtam, és álmodtam egy nagy, sötét lukat. A luk aljáról fény szállt fölfelé, fordítva ömlő, sugárzó eső, ami-be belevágtyam, de nem mehettam el, mert odakint rám bíztak egy papírdobozt, amiben sok pénz volt. Úgy nézett ki, mint a járókelők pénze, az Ady Mozi mellett, AZON A SZÉKEN a doboz. Valaki azt mondta: – VIGYÁZZ RÁ, MITYU! –, és akkor nekem ott kellett maradnom, de legszívesebben beugrottam volna, be a fénybe, holott ami abba belekerült, kék gázzá vált a szemem előtt, sok járdaszemét például, amit arra vitt a szél, meg különféle kisebb állatok: madarak, egerek, és egy rózsaszínű...DE FELÉBRESZTETTEK.

Утрин в гетото, гнойна утрин. Сивкав гноясал свят. Разбити стаи, картонени куфари, кални килими... Всичко си е останало, останало е и мълчи зад нас, пльок-пляк, точка. Край. Толкова.

СВЕЩ ГОРИ, ГОРИ!

ОГЪНЧЕТО ЗАПАЗИ!

КОЙТО ИСКА ДА МЕ ВИДИ...

Ако някой иска да ме види: да гледа. И аз ще го гледам. Маршируваме към смъртта като войници, вие си сеслушвайте по тротоара, облизвайте се. Ние умираме за унгарската свобода, а вие си стойте тук, не знам защо. Притворил очи да сочиш с пръст? Да си в траур и да се смееш?

Тези умълчани, страхливи пещенски къщи! Коварни покриви, гълъбови прозорчета... Всичко така ли ще си остане? Ще продължи ли да си ЦЪФТИ и без нас? Ние да си вървим в Дунав, защото ООН не помага, нищо че обеща. Татко не праща подкрепление, ама нищо, държа ръката на мама, на нея ѝ се струва, че не знам, но аз ЗНАМ.

Ще издържа.

Бих могъл, да речем, да стана гражданин на света, канех се да стана, странстваща свобода, да раздавам безплатно хляб и патици на народа, вместо това хи-три предатели са впрегнали в хомота моята мила родина. ПОЗОР! Не искам да съм на ТОВА място! Мустаци, поздравя, ръкомахания. И всичките тези кражби, всичко под сурдинка: вместо ВЕЧЕРНА БУДАПЕЩА, ВЕЧЕРЕН ВЕСТНИК, вместо СВОБОДЕН НАРОД, Народна свобода, вместо НАРОДНА ВОЛЯ, Народенкур, думи на разбунен хлебар... Не ме интересува повече! Набивам по асфалта лачените си обувки, походът към смъртта е много мъчителен, но ние поне сме се наели. Кой иска да учи немски, кой иска да учи руски, кой иска въобще да учи? Вървете свободно в занималнята, завинаги. Там има бобена яхния, филмчета от ГДР и лъжа.

Ние предпочитаме да умрем.

Сега. Зима. Сега. Зима. студ! Ледена утринна луна, въздух вее на парцали, бяла снежна мъгла на отвъдния бряг. МНОГО Е СТУДЕНО. Всички да се съблекат. Няма да боли. Срамувам се. Няма да боли! Тук е цялата къща. Гол съм. Тук е цялата къща, тук е цялата къща! ЩЕ ИЗПУКАМЕ, каза някой. Казано е, ДА СЕ ИЗПЪЛНИ.

Знаех си.

Гърбът на татко свети! Дебелият гръб на татко. ТЛЪСТИ ЕВРЕИ, казано е, НА КАКВО ПРИЛИЧАТЕ, казано е, ТОЧНО ТАКА. Моля, наведете се, както пред плувен басейн. Дебели евреи в еврейския басейн. Има и кльошави, баба е кльошава. Не е вярно, има и кльошави! Не ме пипай. ОСТАВИ МЕ НАМИРА, ОСТАВИ МЕ НАМИРА!

Трака петлето. Петлето изщраква.

Не знам нито една свята еврейска молитва. ГОСПОДИ, БЛАГОСЛОВИ УНГАРЕЦА, ГОСПОДИ БЛАГОСЛОВИ УНГАРЕЦА, не успяхме, все едно. Фашистите победиха, канец филма, родни мои, унгарски пролетарии. Предварително си знаех, че пикнята ще избие по бедрото ми! Ще умрем, в Дунав ще умрем, всички ще умрем, ойе, бейби, няма да ни има!

Gettóhajnal, gennyhajnal. Szürkés gennyvilág. Szétrúgott szobák, papírkofferek, sáros szőnyegek... Minden ott maradt, ott maradt és elhallgatott mögöttünk, klikk-klakk, pont. Vége. Ennyi az egész.

ÉG A GYERTYA, ÉG!

EL NE ALUDJÉK!

AKI ENGEM LÁTNI AKAR...

Aki engem látni akar: nézhet. Majd én is nézem őt. Mi most úgy menetelünk a halálba, mint a katonák, nektek meg csak somfordálni szabad a járdán, és nyalogatni a szájakokat. Mi meghalunk a magyar szabadságért, ti meg itt maradtok, nem tudom, miért. Szemlesütve ujjal mutogatni? Gyászolni és nevetni?

Ezek a hallgató, gyáva pesti házak! Alamuszi tetők, galambos ablakok... Hát minden így marad – és ennyiben? Itt fog nélkülünk tovább VIRULÁZNI?! Mi persze trappolhatunk le a Duna-partra, mert nem segít az ENSZ, hiába ígérte Apa, nem küld csapatokat, de rendben van, én anyám kezét fogom, ő azt hiszi, nem tudom, pedig én TUDOM.

Hát majd kibírom.

Mondjuk lehettem volna világfi, arra készültem, hogy az legyek, egy vándorló szabadság, aki ingyen osztogat a népnek kenyeret és kacsát, most ehelyett majd a ravaszdí árulók uralmuk alá hajtják édes kis hazámat. FI DONC! Én ilyen helyen nem akarom ÉREZNI magam! A bajszok, a szalutálások, a hadonászások... És ezek a lopások, a sunyi cserék: egy ESTI BUDAPEST helyett az Esti Hírlap, egy SZABAD NÉP helyett a Népszabadság, NÉPAKARAT helyett a Népfasza, a hőbörgő pék szava... Hát engem ez így már nem érdekel! Lakkcipőmet az aszfalthoz verem, és nagyon kínos a halálbamenés, de mi viszont legalább vállaljuk a dolgot. Ki akar már németül tanulni, és ki akar itt oroszul tanulni, ki akar itt már bármit is tanulni? Csak menjetek szabadlábbon a napközibe, örökké. Ott terem a babfőzelék, meg az NDK-dia, meg a hazugság.

Mi inkább meghalunk.

Most. Tél. Most. Tél, hideg! Jeges délelőtti hold, legyintő levegőrongyok, fehér túlparti hóköd. NAGYON HIDEG. Le kellett vetkőzni mindenkinek. Nem fog fájni. Szégyellem magam. Nem fog fájni! Itt az egész ház. Meztelen vagyok. Itt az egész ház, itt az egész ház! MEG KELL DÖGÖLJÜNK, valaki mondta. Meg lett mondva, VÉGREHAJTANI.

Tudtam előre.

Apu háta világít! Apu kövér háta. ZSÍROS ZSIDÓK, meg lett mondva, HOGY NÉZTEK KI, meg lett mondva, FERTIG. Tessék előrehajolni, mint egy uszodában. Hájas zsidók a zsidóuszodában. Vannak soványak is, nagymama sovány. Nincs igazság, vannak soványak is! Ne érj hozzám. HAGYJÁL BÉKEM, HAGYJÁL BÉKEM!

Kattog a kakas. Már kattog a kakas.

Nem tudok egyetlen jó zsidó imát se! ISTEN ÁLDD MEG A MAGYART, ISTEN, ÁLDD MEG A MAGYART, hát ez nekünk nem sikerült, most már mindegy. győztek a faszisták, konyec filma véreim, magyar proletárok. Tudtam előre, a combomon már jön le a pisi! Most le fogunk halni, a Dunába lesz halva, mindenki nagyon is bele lesz jól halva, nukufix bébi, semmi se leszünk!

Да стрелят вече. Всички пищят, всички са голи, всички НИЙДЕГИНЯМА, и чичо Ейслер до мене НИЙДЕГОНЯМА, като живо тесто, като живо, тресящо се, меко бяло тесто, неспирно мъчение, тресяща се дърта еврейска плът, киска се, гръбнаци в гроба! Мамо, мамо, майчице! Ама пак: да живееш свободата! Лейтенантът предател на Ракоци, стреляй...

СЕГА.

ТОПЛО Е.

УЛУЧИ МЕ. В МЕНЕ Е. НАВСЯКЪДЕ Е ТОПЛО.

ТОПЛО И БЪЛБУКА.

ДОБРЕ.

МРАК.

НЕОПИСУЕМО.

И както гледах през петдесет и девета, вгълбен в себе си, дъртия Дунав, за пръв път в живота си видях не грозни призраци на дрехи, как да кажа, родните ми излязоха на повърхността на водата. Полюшваха се в еврейския Дунав закопчани до брадичката, веднага си помислих, безсмъртните, всички, които обичах: големите класически поети и обесените борци за свобода, студентите с простреляни чела и децата партизани, трудоваците, онези от плувното дружество, и аз, да, колкото и да е невероятно, и аз! Майка, татко и цялата къща сред кално-жълтия въртоп в средата на реката, размешени се хилехме от един друг, познат до болка и удавен свят, правехме маймунджульци, хванати ръка за ръка над водата; танцувахме ЗАЕДНО на пръсти своя непогребан канкан: ботушен валс и кално танго, неприлично, дупейки се, кикотейки се, парцаливи и дяволски свободни НА ВАС, всъщност на мене...

Никой друг не видя. Трескаво се огледах, дали трамвай №2 няма да спре, дали не се е насъбрала тълпа на крайбрежната алея, не разбирах как така нищо не се случва, та нали е тук, вижда се! ТА НАЛИ СМЕ ТУК! Тук е Петьофи, гъзи се на Пеща, гали по ръката разни личички Вайс и така плювва към Гелерт, че хълмът потъва в мъгла, безсрамно се целува с всички разстреляни по извънредност жени, били те еврейки или кондукторки!

Всички сме тук, правим бели, от нищо не ни е страх, да му серем на всичкото, повтарям, серем златни цветя в Дунав, най-стене да се разхубави, да се подпали, да стане друг, блъскаме се надлъж и нашир под пепеляното небе в спарения въздух, аз и Ловаши и Вешелени, и баба и Радноти и Балинт Балаши, и сестрата на баща ми и Имре Наги, мъничките русначета изгорели в танковете, с една дума цялата обединена унгарска синагога, моята, сега се забавляваме заедно възкръснали и засияли като Слънца, и Петьофи изведнъж дава знак: Д'ЕБА МАМКА МУ, КЪМ БУДАПЕЩА!

Към небето се издигат убитите евреи полита мъртво-Унгария: прогонваме Слънцето от Пеща. Надвисваме над улиците като тъга, аз пища от радост, защото във всяка точка на града избухва скандал, на хиляди места. На площад „7 ноември“ осмогълен неонен вестник неспирно присветва:

ЛЪЖА! – ЛЪЖА! – ЛЪЖА!

Most már lehetnének. Már mindenki visít, mindenki pucér, már mindenki SEHOGYSINCS, Eisler bácsi is mellettem SEHOGYSINCS, mint egy élő tészta, mint egy élő, dülöngelő, puha fehértészta, ez egy állókínzás, a leflattyogó, vén zsidóhúsok, a kiröhögött, szargörbe gerincek! Mami, mami, mamikám! Csakazértis éljen a szabadság! Rákóczi áruló hadnagya, lőjj –

MOST.

MOST MELEG.

MOST ELÉRT. BENNEM VAN. MINDENÜTT MELEG.

FORRÓ ÉS BUGYBORÉKOL.

JÓ.

SÖTÉT.

LEÍRHATATLAN.

S ahogy így, ötvenkilencben magamat temetve néztem a vén Dunát, először láttam életemben – nem ronda ruhákat – kísérteteket, vagy hogy mondjam, feljöttek a víz tetejére a rokonaim. Ott ringatóztak a zsidódunában talpig felöltözve, gondoltam is rögtön, halhatatlanul, mind akiket szerettem: a nagy klasszikus költők és a felakasztott szabadságharcosok, az átlótt homlokú egyetemisták és gyerekpartizánok, meg azok a munkaszolgálatosok, azok a muszosok, és én is, igen, akármilyen hihetetlen, én is! És Anya és Apa és az egész ház a sársárgán fortyogó folyóközép örvénykútján fölkeveregve kivigyorogtunk egy másik, untig ismert és megfulladt életről, és aztán ott bohóckodtunk egymás kezét fogva a víz tetején; lábujjhegyen táncoltuk a temetetlen kánkánt: a bakancskeringőt meg a sárostangót EGYÜTT, illetlenül, popómutogatva, röhögve, rongyosan és disznó szabadon NEKTEK – vagyis hát csak nekem...

Mert nem látta más. Bár ideglázban nézelődtem körbe, hogy nem áll-e meg a 2-es villamos, és nincs-e már jókora csődület a korzón, és nem értettem, hogyan lehet, hogy nem történik semmi, hiszen itt van, hiszen itt van! HISZEN ITT VAGYUNK! Itt van Petőfi és a seggét pacsolja Pestnek, mindenféle Weisz néni kezét simogatja és akkorát köp a Gellérthegyre, hogy ködbe borul, és szemérmetlenül csókolózik az összes statáriálishan felakasztott nővel, akár zsidó, akár kalauz!

Mind itt vagyunk, és rendetlenkedünk, nem félünk semmitől, szarunk az egészre, ismétlem, aranyvirágokat szarunk a Dunára, hogy végre szép legyen, hogy meggyuladjon, hogy végre más legyen, szélteben-hosszában együtt lökdösődünk a hamu-ég alatt a párás levegőben én és a Lovassy és a Wesselényi, és a nagyanym és Radnóti és Balassi Bálint, és az apám nővére és a Nagy Imre, és a tankokban szénné égett szegény kicsi ruszlik, egyszóval az egész egyesült magyar zsinagóga, aki az enyém, most együtt mulatunk feltámadva és ragyogva, mint a Nap, és egyszer csak Petőfi kiadja a jelszót: BASSZA MEG AZ ISTEN, IRÁNY BUDAPEST!

És felszáll az égre a megölt zsidóság – felszáll az égre halott-Magyarország: el-takarjuk Pesttől a Napot. Aztán csak zuhanunk az utcákra, mint a bánat, és én sikoltok az örömtől, mert úgy tör ki a botrány a város minden pontján, ezer s ezer helyen. A November 7. téri oktogon villanyújság megállás nélkül villogja:

HAZUGSÁG! – HAZUGSÁG! – HAZUGSÁG!

ЛЪЖА! – ЛЪЖА! – ЛЪЖА!

Статуите по площадите попържат, лумват в пламъци уличните табели, сградите се тресат сякаш ги сърби или ги боли, чиновниците се чувстват като в бъчви, повръщат телефоните, вой се надига от празния Народен стадион: стени и крещи ГОЛЯМОТО НИЩО. Пешеходците падат на колене. Радиото не спира да се извинява:

ДЛЪЖНИ СМЕ ДА СЕ ИЗВИНИМ ДРАГИ СЛУШАТЕЛИ, ЗАЩОТО СМЕ ДЛЪЖНИ ДА СЕ ИЗВИНИМ ДРАГИ СЛУШАТЕЛИ, ВСЪЩНОСТ ТАКА СЕ ОКАЗА ЧЕ СМЕ ДЛЪЖНИ ДА СЕ ИЗВИНИМ ДА СЕ ИЗВИНИМ ДРАГИ СЛУШАТЕЛИ! ДЛЪЖНИ СМЕ ДА СЕ ИЗВИНИМ!

Новородените превземат властта в града, шапките на милиционерите падат от главите им. Мъртъвци чакат на опашка в гастронома, искат мъртво месо и мъртъв хляб, плащат с мъртви пари на касата, качват се на тълпи в мъртвите автобуси и всички автобуси катастрофират... Полека цяла Будапеща възкръсва и се учи да живее с мъртвата част от себе си.

И никой повече няма да я покори.

Точно така го видях.

На брега на Дунав, през хиляда деветстотин петдесет и девета. Честно казано, много се изплаших. Отвращавам се от тинестата вода, от сивкавото пепеляно небе, от подмолните гранати под калната вода. Върнах се вкъщи мокър до кости, разстроен се обадих по телефона на майка си, служител в хлебозавода в Зугло:

– Трупове плуват в Дунав, мамо! Живи, говорещи трупове! Страх ме е!

А тя ми каза да не се страхувам.

1985

HAZUGSÁG! – HAZUGSÁG! HAZUGSÁG!

És káromkodni kezdenek a köztéri szobrok és lángra gyullad minden utcátábla és rázza magát minden középület, mintha viszketne vagy mintha fájna, és hordóban érzi magát minden hivatalnok és elhányja magát minden telefon, és fölmorajlik az üres Népstadion: jajgatva ordít benne A NAGY SEMMI. És térdre borul az összes járókelő. És a Rádió szünet nélkül bocsánatot kér:

BOCSÁNATOT KELL KÉRNÜNK KEDVES HALLGATÓINK, MERT BOCSÁNATOT KELL KÉRNÜNK KEDVES HALLGATÓINK, TUDNI ILLIK ITT AZ TÖRTÉNT, HOGY BOCSÁNATOT KELL KÉRNÜNK BOCSÁNATOT KELL KÉRNÜNK! BOCSÁNATOT KELL KÉRNÜNK!

És a városban csecsemők veszik át a hatalmat, és minden rendőr fejeéről leesik a sapka. És halottak állnak sorban a közértben, és halott húst kérnek és halott kenyeret, és halott pénzzel fizetnek a kassza előtt, és tömegben szállnak fel a halott buszokra, és minden autóbusz karambolozik... S így lassacskán feltámad egész Budapest és együtt élni tanul halott önmagával. S nem lesz rajta úrrá soha többé senki.

Hát ezt csak úgy láttam.

Ott a Duna-parton, anno ezerkilencszázötvenkilenc. És igazság szerint nagyon megijedtem. Már iszonyodtam az iszapos víztől, a szürke hamu-égtől, a sunyi gránátoktól a sáros víz alatt... És hazaszaladtam csuromvizesen, és lélekszakadva felhívtam az édesanyámat, a zuglói kenyérgyár egy alkalmazottját, hogy:

- Hullák vannak a Dunában, mama! Élő, beszélő hullák! Itt vannak! Félek!

Ő meg azt mondta, ne féljek.

1985

ЖУЖАНА КОЖУХАРОВ

Приказката на живота (*Откъс*)

– Превод: Светла Кьосева

KOZSUHAROV ZSUZSANNA

Az élet meséje (Részlet)

БРАТЯ СМЕ, пръв сред нас е Царят, който има особена връзка с Отеца – за всичко са единомисленици.

Живеем свободно, напълно свободно.

Отеца ни кани да играем, в зависимост от това ще раздели царството си, нашето наследство. Тези, които разбраха какъв е залогът, си помислиха:

„И досега всичко беше наред, и занаят ще е, добре, но нека придобием малко имот за Отеца, да не се връщаме с празни ръце.“

„Другият“ си каза: „Трябва всичко да направя, за да стана Цар. Залогът е голям, ще заема мястото на Отеца, ще убия останалите (и царя), аз ще бъда Цар...“

Разделили се двете групи (първата и втората). Тихо и кротко. Не си казаха нищо. Но всички знаели кой за кого е.

Вожда на първата бил Царят, тя била печеливша при всички положения, понеже Отеца постановявал правилата – в съгласие с Царя. Царят казал (казва го и сега):

– Елате да играем! – говорел високо и на онези, които тръгнали с другата група, за да стигнат по-бързо.

– Знаем тази игра, елате с мене, юначни мои братя, да вървим заедно, ще ви покажа как се играе, ние сме един колектив. Да започнем заедно!

Неколцина от тръгналите се върнали и се присъединили към тях.

Така от една станали две групи.

И докато първата група (наричали я Царската) се стараела и втората да е добре, втората непрекъснато искала да навреди на останалите, затова единството трудно се ковяло. Настъпили усложнения, някои се отделили, изпадали в несвояст, водели непрекъснати борби, които погубили мнозина.

Това било мочурището на забравата.

От втората група гледали да бутнат в блатото, който им попадне. Имало един, когото бутнали в блатото и успял да избяга, но припаднал на брега. Когато се събудил, изгубил посоката, не знаел накъде да тръгне, при кого да отиде, изпаднал в амнезия.

С мнозина се случило същото.

Появили се и семейства.

Възпитавали в пълна амнезия.

Построили села, после градове.

Малцина останали здрави. Те живеели от татък мочурището. Мнозина от тях приключили играта и получили възнаграждението си, но други трябвало да се крият. Но не защото не били умни и силни.

Някои отишли да живеят в града сред хората с амнезия. Играта като че ли вървяла по-трудно, но те приели трудностите.

TESTVÉREK VAGYUNK, az első közöttünk a Király, kinek különös kapcsolata van Atyánkkal – mindenben megegyeznek.

Szabadon élünk, teljesen szabadon.

Atyánk játékra hív el minket, attól függően osztja el királyságát, az örökségünket. Akik átlátták, mi a tét, így gondolkodtak:

„Rendben volt eddig is minden, ezentúl is így lesz, de, rendben, szerzünk egy kis vagyont Atyánknak, nem térünk vissza üres kézzel.”

Azt mondta a „másik”: „Mindent meg kell tennem, hogy Én legyek a király. Nagy a tét, elfoglalhatom apám helyét, a többieket meg kell öljem (a királyt is), és én leszek a Király itt...”

Szétvált a két csapat (az első és a második). De csendben. Nem beszéltek róla senkinek sem. De mindenki tudta, ki hova tartozik.

Az elsőnek vezére a Király, ők mindenképp nyertesek, mert Atyánk alkotta a szabályokat – a Királlyal megegyezésben. S a Király azt mondta (és mondja ma is):

– Gyertek játszani!

Hangosan szólt, azokhoz is, akik elindultak már a másik csapattal, hogy hamarabb érjenek oda...

– Én ismerem ezt a játékot, gyertek velem vitéz testvéreim, menjünk együtt, megmutatom, hogy kell játszani, egy csapat vagyunk. Kezdjünk együtt!

A távolról hallgatók közül néhányan megfordultak és csatlakoztak hozzájuk.

Így lett az egy csapatból kettő.

S miközben az első csapat (így nevezzük a Királyét) azon munkálkodott, hogy a másodiknak is jó legyen, a második folyton rongálni akarta a többieket, s így nehezen fejlődött az egység. Jöttek a komplikációk, a kiesések, a kómák, a sok küzdelem, és sokan elsüllyedtek bennük.

Ez volt a feledés mocsara.

Folyton odalökdösték a második csoportbeliek azt, akit csak lehetett. Volt, akit sikerült belökni a mocsárba, de kimenekült, viszont elájult a partján. Mikor felébredt, elvesztette az irányt, merre kell mennie, kihez és hová tartozik, amnéziás lett.

Sokakkal lett ez így.

Így lettek családok is.

Teljes amnéziában felnevelkedők.

Falvakat, majd városokat építettek.

Kevesen maradtak az egészségesek. Ők a mocsárvidéken túl éltek. Sokan közülük befejezték a játékot, és megkapták jutalmukat, de sokaknak bujdosni kellett. Nem mintha nem lettek volna okosak és erősek.

Случвали се и хубави неща – хората с амнезия отново започнали да си спомнят.

Някои не успели да се върнат в първата група отвъд мочурището, затова и рядко се срещали. Някои се разболели от блатна треска, те знаели за опасността, обаче приели задачата, въпреки риска... заради съкровището.

Противникът също имал две местообитания, в района на мочурището и отвъд него. (Втората група наричала първата Противник, но сложила този печат и върху себе си.)

Двете групи се обличали по различен начин.

Противниците обаче се стараели да се маскират на блатни жители (от първата група), носели техните наметки, които станали модни.

Украсата им била изрисувана с кръв, на гърдите си носели значки (това били значки и богатства, завзети от други). Вождът на тъмнината (така наричал себе си вождът на втората група) имал най-много.

Праведните – които обичали правдата – носели невидими наметки. Те притежавали и още едно качество: неверните ги избягвали, защото не обичали свежия аромат на дрехите им. Главите ги заболявали дори от шепнешките гласове и се стараели да ги накарат да мълчат. Короните на дърветата шушнели, това било уханието на пролетта. Затова изсекли всички дървета, доколкото могли.

Хората от първата група обаче мислели другояче. Грижели се за всяко посято в земята семе. И пролетта идвала винаги и носела плодовете на лятото.

Всеки ден носели на знаменателя на любовта всичко добро и зло. Трудели се, накрая заспивали спокоен сън и на сутринта отново ставали.

Използвали всяка предоставила им се възможност. Знаменателят е балансът, филтърът.

Те били в малцинство, но хората от първата група останали скрити и осветили пътя на онези, които не обърнали гръб на светлината.

Те не сваляли наметалата на правдата. Затова за да поддържат хигиената си имали нужда един от друг, не се жалели, защото искали да свършат работата си добре. И понеже живеели в светлина, не криели петната. Трябвало да светят, а наметката на правдата пропускала светлината. Така поддържал чистотата си народът, в чиито ръце бил ключът, който Противникът търсел под дърво и камък.

И така последните станали първи. Много били, които преминали от втората група в първата.

Нéhányan közülük a városba mentek élni, az amnéziások közé. Úgy tűnhet, a játék így nehezebben ment, de ők vállalták az ezzel járó nehézségeket.

Hiszen történtek jó dolgok – újra emlékezni kezdtek az amnéziások.

Voltak, akik már nem tudtak visszamenni az első csapathoz a mocsárvidéken túlra, és így sokan közülük csak ritkán találkozhattak. Néhányukat mocsári láz érte, és bár ismerték a veszélyt, minden kockázat ellenére vállalták a feladatot... a kincsek miatt.

Az Ellenségnek is két helyszíne volt, a mocsárvidéken és azon túl. (A második csapat Ellenségnek nevezte az elsőt, így pecsételte meg magát e jelzővel.)

Mindkét csapatnak más volt a viselete.

Az ellenség azon igyekezett, hogy mocsárinak (vagy első csapatbélinek) álcázza magát köpenyével, amelyből divatot teremtett.

Díszítése vérrel rajzolt volt, s mellére jelvényeket tűzött fel (a másoktól szerzett vagyon és dicséret jelvényei voltak ezek). A sötétség vezérének (merthogy így nevezte magát a második csapat vezetője) volt a legtöbb.

Az igazak – akik szeretik az igazságot – láthatatlan köpenyt viseltek. S rendelkeztek még egy olyan tulajdonsággal, hogy a hamisak kikerülték őket, mert nem szerették ruhájuk friss illatát. Már suhogó hangjától is megfájdult fejük, s igyekeztek elnémítani őket. A fakoronák susogásának volt ilyen hangja, a tavasz illata volt ez. Ezért kivágták az összes fát, amennyit csak tehettek.

De az első csapatbéliek másképp gondolkoztak. Gondjuk volt arra, hogy gondozzák az elültetett magot e földi mezőn. És a tavasz mindig eljött, és meghozta a nyár gyümölcsseit.

Minden nap a szeretet nevezőjére hoztak minden jót és gonoszt. Addig munkálkodtak, míg békességben aludtak el, és reggel újra felkeltek.

Minden körülmények között éltek a lehetőséggel. A nevező a mérleg, a filter.

Kisebbségben voltak ugyan, de rejtve maradtak az első csapatbéliek, és világítottak azoknak, akik nem fordítottak hátat a fénynek.

Az igazság köpenyét nem vehették le. Ezért tisztántartáshoz egymásra volt szükségük, s nem bánhattak kesztyűs kézzel egymással, hisz jól akarták végezni dolgukat. És mert a fényben éltek, nem takargathatták foltjaikat. Világítaniuk kellett, és az igazság köpenye átengedte a fényt. Így tartotta magát tisztán a nép, amelynek birtokában volt a kulcs, melyet az Ellenség halálra keresett.

De sok utolsóból lett első. Sokan voltak, akik átfordultak a második csoportból az elsőbe.

Групата на Царя не се интересувала кой с коя група е тръгнал, всички се обричали на Царя, залогът бил голям, вземете нещо – както се оказало, съкровището бил човекът – как ще застанете пред Него с празни ръце?

Не искали да крият пътя, осветили го. Всяка вечер палели лампите. Но има-ло и прозорци с вечно спуснати пердета.

Наричали защитниците на гората „дълбоките“, защото гората винаги е дълбока. Тези от втората група били тъмните, защото опитали да скрият онова, което е очевидно: че имат нужда от дълбочината, както всеки. Опитвали се да го скрият с мрака... Трудът им бил неспирен, като перпетуум мобиле...

Правдивите обаче не се товарели, защото обичали други видове спортове като ски, плуване и летене. Любим спорт на втората група бил ловът.

Трудно им се удавал ловът, защото се страхували да навлязат в гората, тъй като дълбочината поглъща тъмнината. Не познавали и тайните на дълбочините. Обвързаността прилича на гора. Непременно се задълбочава, тайната на добрата връзка е да се ходи винаги из светлата част на гората и тогава пътят към дълбочината се отваря. И поглъща тъмнината.

Повечето се отказали още след първите стъпки, макар и да нямали нищо за губене.

Гората, наречена дълбочина, била единственият източник на кислород в района на мочурището. Тези от втората група смятали, че ще крадат кислорода всеки ден. Всъщност всеки ден го получавали като подарък.

Езиците им ставали гладки, само когато искали нещо. А те искали да се запасят с кислород, но получавали само толкова, колкото им било необходимо.

Случвало се жителите на мочурището да навлязат насам-натам по пътеките в гората, които водели към дълбочината. Но никой не се осмелявал да пристъпи по-навътре в гората. Вдишвали чистия въздух, после се прибирали, това им стигало да преживеят, ден за ден, някакси. Но не отделяли време да останат за по-дълго, макар че за два дни в гората, щели да си тръгнат с кислород за три дни...

Царят на гората насърчавал синовете си да се учат на бдителност. Не си струвало да правят излишни обиколки. Знаели си урока (приемали задачата) и били достатъчно заети, че да слушат кресливците, които ги замеряли с камъни от края на гората.

Ловците, тръгнали с намерението да убиват, нарушили свещената граница.

Пътят на познанието често сякаш пресичал границите, където били заровени опасни мини.

S a Király csapata már nem törődött azzal, ki melyik csapattal indult, hisz elkötelezték magukat a Király mellett, s a tét nagy volt, visznek-e valamit – s mint kiderült, az ember kincs, – vagy csaknem üres kézzel állnak Őelébe?

Így még nagyobb odaszánással haladtak a cél felé.

Nem takarhatták el az utat, bevilágították. Lámpagyújtogatók voltak. De voltak ablakok, amelyek előtt mindig be voltak húzva a függönyök.

Az erdő védelmezőit mélységeseknek nevezték, mert az erdő mindig mély. A második csoportosok voltak a sötétek, mert megpróbálták elrejtetni azt, ami nyilvánvaló volt, hogy szükségük van a mélységre, ahogyan mindenkinek. Ezt sötétiséggel próbálták eltakarni... Fáradságos munka volt, akár a mókuserék-tekerés.

De az igazak nem vették magukra e terhet, mert ők másfajta sportokat szerettek, mint a sielés, úszás és repülés. De a második csoportbéliek kedvenc sportja a vadászat volt.

De a vadászat nehezen ment, mert féltek bemenni az erdőbe, hisz a mélység a sötétiséget elnyeli. És nem ismerték a mélység titkát. Egy kapcsolat olyan, mint az erdő. Mindenképpen mélyül, a jó kapcsolat nyitja, hogy mindig az erdő világos részén kell járni, és a mélység útja megnyílik. A sötétiséget pedig elnyeli.

A legtöbben az első lépések előtt feladták, pedig nem volt vesztenivalójuk.

A mélységnek nevezett rengeteg volt a mocsár vidékének egyetlen oxigénforrása. A második csoportbéliek azt hitték, el tudják lopni az oxigént, mindennap. Valójában ingyen kapták, ajándékba.

Csak akkor volt sima a nyelvük, ha akartak valamit. És ők az oxigént akarták elraktározni, de pont annyi volt elérhető számukra, amennyi elég volt nekik.

Így történt, hogy a mocsárlakók jöttek-mentek az erdő ösvényén, mely a mélységbe vezetett. De az erdő szélénél beljebb szinte senki sem merészkedett. Beszívták a friss levegőt, majd hazamentek, egy napra elég volt, túlélni, valahogy. De nem szenteltek időt (hosszabb) maradásra (felkészültségre), ami pedig megérte, mert két nap ott-lét után három napra való oxigénnel lehetett távozni...

Az erdő királya arra intette fiait, hogy tanuljanak éberséget. Nem értek rá felesleges köröket futni. Tudták a leckét (vállalták a feladatot), így túl elfoglaltak voltak ahhoz, hogy az erdő széléről kövekkel dobálózók kiabálását hallgassák.

A vadászok megsértették a szent határt a gyilkolás szándékával, amiért jöttek.

És a megismerés útja sokszor úgy tűnt, mintha kereszteznék azokat a határokat, ahol akadt néhány élesített akna.

Тръгналите по погрешен път и не могли да престъпят дълбините на гората, затова гората била безопасна.

Децата в града рязко намалели. Стъпели ли някъде хората от втората група, пониквала трева, растели цветя, храсти и дървета. Какво друго могли да правят? Живеели и процъфтявали, независимо какво ще остане след тях.

Имало едно-единствено нещо, което не издържало мярата на знаменателя, има ли подпалка, ще изгори. Няма ли място в играта, ще отпадне. Правдивите спасявали, каквото може да се спаси, но нарушителите на свещената граница или се губели из гъсталациите, или успявали да се освободят: и тогава за тях се отваряла вратата на светостта – дълбочината, ослушвали се за миг и чували тихите движения от въртенето на ключа.

Медалът показал и обратната си страна, след което се изтърколил.

Сигурността била достъпна за всеки. Ключът обаче не бивало да попада в непосветени ръце, само в такива, които са в състояние да го опазят. Свещената армия защитавала с цената на живота си съкровището, за да го умножи. Реката на съкровищата – която извираше от гората – прочистила планините на мочурището, тъй като идвала от дълбокото и боботенето на водата ѝ достигало до когото може.

И те се настроили за музиката.

Знаели, че имат два избора, всъщност един – както всеки – и че добрият е най-добър за тях.¹

Когато въпросът станал неизбежен, веднага взели решение. Тази възможност била жива всеки ден и всеки момент.

Когато пердето на прозореца трепнало за миг и те забелязали светлината, отворили вратата и се родило решението, че ще живеят от тази страна на живота, в светлината.

Неколцина трябвало да разбият стените на затвора си, но решението било взето. Урокът бил даден, налице била задачата – в момента, когато за пръв път почувствали истинска радост без да изпитват страх. Най-напред била радостта, те я умножили и тя разцъфнала. Знаменателят винаги бил ясен, основа на всичко.

От тази перспектива товарът на страха останал в миналото, защото изборът на другите бил другото решение.

Имало светене и страх (страхът от взетото съдбоносно решение в полза на светенето). Светенето било истинско, видимо, осезаемо, живо и толкова близко,

¹ – съвършеният.

De a hamis úton járó nem léphetett az erdő mélyébe, ezért az erdő biztonságos volt.

A város fái megtizedelődtek. De ahol csak a második csoportosok hibáztak, ott mindenütt fű sarjadt, virágok, bokrok és fák nőttek. És mi mást tehettek volna? Éltek és virágoztak, függetlenül attól, hogy mi lesz utána.

Csak egyvalami nem állt meg a nevező mérlegén, ami tűzre való, az tűzben égett el. Ami nem fért bele a játékba, kiesett. Az igazak mentették a menthetőt, de a szent hárt sértegetők vagy elvesztek a sűrűben, vagy megszabadultak: akkor megnyílt előttük a szentség ajtaja – a mélység, s egy pillanatra hallhatták a kulcs halk fordulását.

Az érem megmutatta a másik oldalát, majd megpördült.

A bizonyosság mindenki számára nyitott volt. De a kulcs nem kerülhetett avatlatlan kezekbe, csakis olyanokéba, amelyek képesek voltak megőrzésére. A szent sereg élete árán őrizte a kincset, úgy, hogy megsokszorozta. S a kincsek folyója – mely az erdőből eredt – megtisztította a mocsári hegyeket, mert elég mélyről fakadt, hogy sodrásának zúgása elérje, akit csak lehet.

És ők ráhangolódtak a zenére.

но възвишено. Затова пътят бил свят по отношение² на границите на гората.

Страхът бил глупав (и опасен), защото логически имало причина за страх, както и да се разбере, че спокойствието и страхът нямат място едновременно. Всичко това заменили за нетрайни радости. Не искали да си спомнят, измислили си разни заетости, за да забравят. Пазарът бил голям, не се виждал краят на търсенето и предлагането.

Във всеки случай, тези, които обичали истината, търсели радост във всичко, изживявали пътя на себеосъществяването си³. Защото сънищата на правдивите се осъществили.⁴ Другите нямали нищо, затова не отишли докрай. Когато някой не притежава нещо, не би могъл да забележи осъществяването „му“, защото просто го „няма“. „Затова, внимавайте как слушате; защото който има, нему ще се даде; а който няма, от него ще се отнеме и това, което мисли че има.“⁵ Знаменателят на любовта си беше свършил добре работата по изобретяването на радостта. Затова и от първата група бяха доволни. А и как да не са? Та нали светенето/светлината⁶ са свободни.

2 – Пазители на дълбочините.

3 – Най-високите дървета, устремени към висините, а не към съвършенството.

4 – Директен път на знаменателя.

5 – Лука 8:18.

6 – Пътят на светлината.

Тудták, hogy két választás van, vagyis egy választásuk van – ahogy mindenkinek – és hogy a jó, a legjobb kell nekik.¹

Amint egyértelművé vált a kérdés, azonnal meghozták a döntést. Ez a lehetőség minden nap minden pillanatában ott élt.

Amikor ablakaik előtt fellebbent függönyük egy pillanatra, és észrevették a fényt, kinyitották ajtajukat és megszületett a döntés, hogy az élet ezen oldalán élnek, a fényben.

Néhányuknak közülük át kellett törniük börtöneik falát, de a döntés megszületett. A lecke fel volt adva, megvolt a feladat – ugyanabban az időben, amikor (először) érezték (meg) az igazi örömet félelem nélkül. Az elején öröm volt, ezért megsokszorozták és virágzott. A nevező mindig világos volt, mindennek az alapja.

Ebből a szemszögből ilyen távlatokban a félelem terhe a múlté volt, mert az a többiek választása, a másik döntés volt.

Tehát volt a fénylés és a félelem (a fénylés mellett hozott életre szóló döntéstől való félelem).

A fénylés igaz volt, látható, érezhető, élő és oly közeli, de magasztos. Ezért ez út szent volt az erdő határainak² szemében.

A félelem ostoba volt (és veszélyes), mert a logika útján megvolt a lehetősége a féleleméinek is arra, hogy megértsék, hogy a békességnek és a félelemnek nincs helye ugyanabban az időben. De mindezt tűnékeny örömökre cserélték. Nem akartak rá emlékezni, így találtak néhány elfoglaltságot arra, hogy elfeledjék. A piac nagy volt, és a kereslet és kínálat követhetetlen.

Mindeközben akik az igazságot szeretik, mindenben az örömet keresték, a betejesedés útját élve.³ Mert az igaz álmok beteljesedtek.⁴ A többieknek nem voltak, ezért azok nem mentek végbe. Amikor valakinek nincs, nem veheti észre „annak” beteljesedését, mert „nincs”. „Meglássátok azért, mimódon hallgatjátok: mert a kinek van, annak adatik; és a kinek nincs, még a mijét gondolja is hogy van, elvétetik tőle.”⁵ A szeretet nevezője jól végezte dolgát az öröm kimunkálásában. Ezért az első csapatbélieliek hálasak voltak. Hogyisne lettek volna azok? Hiszen a fény(lés)⁶ szabad volt.

1 – a tökéletes.

2 – a mélység őrzői.

3 – Kidőltek a legmagasabb fák, melyek magasra törtek, és nem a tőkélyre.

4 – a nevező egyenes útján.

5 – Lukács 8,18.

6 – a fény útja.

СТАНКА ПЕНЧЕВА

Мляко... от крава*

SZTANKA PENCSEVA

Tej... tehénből*

– Szalai Lajos fordítása

*Писмо трето от книгата
„Мили бате. Писма на един гакел”

*A harmadik levél a *Kedves bátyus!* –
Egy tascsó levelei című könyvből

ЗА ДЕЦАТА

GYEREKEKNEK

19 април

Здравей, здравей, бател!

Страшно съм зает, но ти се обаждам набързо. Тези дни много работихме с баба, изчистихме цялата къща. Само че тя много разхвърля, та все вървя подире ѝ и прибирам. Завлякох метлата зад шкафа, обувките ѝ – най-навътре под кревата. Дори им развързах връзките, да ги обува по-лесно. Пък тя, вместо да ме похвали, взе че ми се накара. Ако можеш ги разбра тези баби!

Под кревата има вързоп с дрехи. Когато съм съргит на баба, се мушвам долу и заспивам обидено върху вързоп, а тя ходи из къщи и ме вика жално. Накрая, разбира се, се сдобряваме. Особено ако е приближило време за ядене... Баба ми капва в попарата по една капка от някакво шишенце. Казва, че от това нещо козината ми е станала още по-лъскава и че много съм порасъл – бил съм вече педя и половина! Ами като е така, да ми излее в паничката цялото шишенце наведнъж, какво си играе капка по капка!

Обичам много да се разхождам по двора. Това, да знаеш, е мястото около къщата ни, краят му се не види! Самото село е по-далеч. То е направено от къщи като софийските, само че по-малки и всяка си има двор като нашия. В него расте висока зелена гора, през която безстрашно си пробивам път. Е, нали краката ми са късички и малко криви, та често се заплитам и премятам през глава, но веднага скоквам и продължавам напред. Баба казва, че било треволяци и бурени, но аз нали виждам, че си е гора.

Скоро открих, че там има и по-големи неща, казват се дървета. За да им видиш върха, трябва да легнеш по гръб. Под две от тях имаше играчки, оставени специално за мен. Баба ги нарече шишарки, растели по големите дървета. Може пък и да е така. Занеса си някоя шишарка вкъщи и почвам да я гоня с трясък по пода, после я вмъквам в скривалището и я загризвам. Е, не е като да гризеш пилешко кокалче, но какво да се прави – по дърветата не растат печени пилета...

А днес ходихме да купим мляко. Вместо в магазин, озовахме се в една ниска къща. Миришеше особено, в полумрака различих две огромни, страшни животни. Казвали се крави, но освен това си имат и имена: Милка и Нешка. Те наведоха към мен рогати глави и така из-

Április 19.

Szia, szia, bátyus!

Borzasztóan elfoglalt vagyok, de neked azért gyorsan válaszolok. Az utóbbi napokban sokat dolgoztunk a nagymamával, kitakarítottuk az egész házat. A baj csak az, hogy a nagymama mindent széthajigál, úgyhogy én csak járok utána és rendet rakok. A söprűt bevonszoltam a szekrény mögé, a nagymama cipőit az ágy alá, egészen a falig. Még a fűzőket is kibogoztam, hogy könnyebb legyen a felhúzás. Ő meg, ahelyett, hogy megdicséért volna, jól összeszidott. Hát értsd meg, ha tudod, ezeket a nagymamákat!

Az ágy alatt van egy ruhákkal teli batyu. Amikor mérges vagyok a nagymamára, bebújok az ágy alá, és sértődötten elalszom a batyun, ő pedig járkal a lakásban, és engem szólongat keserves hangon. A végén persze kibékülünk. Különösen, ha az étkezési idő közeleg... A nagymama egy üvegcséből mindig belecseppent valamit a vacsorámba. Azt mondja, hogy a bundám ettől a valamitől lett még fényesebb, s hogy nagyot nőttem – állítólag már másfél arasznyi vagyok! De hát, ha ez így van, öntse bele a tálkámba egyszerre az üvegce tartalmát, minek ez a kicsinyeskedés cseppről cseppre!

Nagyon szeretek sétálni az udvaron. Ez, tudod, a házunk körüli hely, a vége se látszik! Maga a falu messzebb van. Házakból áll, amelyek hasonlítanak a szófiaiakra, csak kisebbek, és mindegyiknek olyan udvara van, mint a miénk. Magas zöld rengeteg nő rajta, amelyben bátran utat vágok magamnak. Na persze, mivel a lábaim rövidek és kissé görbék, gyakorta elakadok és felbukfencezem, de nyomban felugrok, és megyek előre. A nagymama azt mondja, hogy azok füvek és gazok, de hát, ugye, én jól látom, hogy erdőrengetegben járok.

Nemrég vettem észre, hogy nagyobb dolgok is vannak ott, azokat fának hívják. Hogy láthasd a csúcsukat, hanyatt kell feküdnöd. Közülük kettő alatt játékszereket találtam, amelyeket kizárólagosan nekem készítettek oda. A nagymama toboznak mondja őket, szerinte a magas fákon nőttek. Még az is lehet, hogy ez igaz. Hazaviszek egy tobozt, és hangos zörgést keltve üzöm egy ideig a padlón, majd pedig bemászok a búvóhelyemre, és nekiállok harapdálni. Persze nem olyan, mintha csirkecsontot rágicsálnál, de hát nincs mit tenni – a fákon nem nőnek sült csirkék...

Ma pedig elmentünk tejet vásárolni. De bolt helyett egy alacsony házban kötöttünk ki. Különös szagot éreztem, s a félhomályból kibontakozott két hatalmas, szörnyű állat. Azt mondták róluk, hogy tehének, de ezen felül még nevük is van: Milka és Neska. A fejükön nagy szarvakat viseltek, s ahogy

пръхтяха, че едва не ме духнаха. Стопанката им, седнала на ниско столче, дърпаше нещо голямо и розово, увиснало от корема на Милка. От него, ако щеш вярвай, ако не щеш – недей, църкаше и се пенеше в кофата истинско мляко!

Докато зяпах смаяно, стопанката – леля Янка – ни напълни с мляко бутилката, а баба ѝ предложи да доведе кравите в нашия двор. Имало много трева в него, нека си пасат! А тревата, обърна се тя към мен, в корема на кравата става на мляко. Представяш ли си! Пък аз си мислех, че го правят направо в белите торбички.

После леля Янка копна на едно място в двора с мотиката. И какво мислиш? – извади от пръстта истински картофи, дето и аз ги обичам варени! Тук вече седнах от смайване.

А по двора се разхождаха кресливи двукраки, облечени в перушини. Приличат на софийските гълъби, ама са много, много по-големи от тях. Баба ми обясни, че това са кокошки и пуйки, дето се продават замразени в магазините и имат такива вкусни кости.

И какво излиза, бате? Всичко, което купуваме в София – мляко, сирене, месо, хляб, яйца и какво ли не още – не идва наготово в магазините. Всичко се прави тук, на село. Баба добави, че селските хора се трудят от тъмно до тъмно, зиме и лете.

На тръгване магнах любезно с опашка на леля Янка, дето ни даде млякото и картофите. Нали знаеш, като не можем да говорим с думи, ние разговаряме с опашки. Когато е вирната нагоре, значи всичко е наред. Ако е свита между краката – значи положението е напечено. А махането с опашка може да изразява най-различни неща: че обичаме много своя човек и сме му верни до смърт, че се радваме да се запознаем с неговите приятели, че от масата се носят приятни миризми и очакваме да падне нещо и за нас...

Та на тръгване завъртях опашка в знак на уважение и благодарност. А млякото беше толкова гъсто и вкусно, че едва не си изядох паничката... Дали да не почнем и ние с баба да произвеждаме нещо?

Джери,

бъдещ селски труженик

lehajoltak hozzám, akkorát prüszköltek, hogy kis híján elrepültem. A gazdaasszonyuk, aki egy sámliin ült, egy nagy és rózsaszín valamit húzogatótt, ami a Milka hasán lógott. Abból a valamiből – hiszed, vagy sem – igazi tej spriccelt, s csak úgy habzott a vödörben!

Mialatt elképedve tátottam a számat, a gazdasszony – Janka néni – megtöltötte tejjel az üveget, a nagymama pedig felajánlotta neki, hogy hajtsa el a teheneket a mi udvarunkba. Azt mondta, ott sok fű van, hadd legeljenek! A fű pedig, fordult hozzám, a tehenek hasában tejjé változik. Most mondd! Én meg mindig az hittem, hogy a tej eleve a fehér zacskókban keletkezik.

Ezután Janka néni az udvar egyik pontján tett egy kapavágást. És, képzeld csak – a földből igazi krumplit kotort elő, amit megfőzve én is szeretek! Ekkor már le is tottyantam a megfélepetéstől.

Az udvaron pedig tollba öltözött szárnyas kétlábúak jöttek-mentek. Hasonlítanak a szófiai galambokra, csak hogy azoknál sokkal-sokkal nagyobbak. A nagymama elmagyarázta, hogy ezek olyan tyúkok és pulykák, amelyeneket a boltokban árulnak fagyasztva, s nekik vannak olyan finom csontjaik.

És mi sül ki az egészből, bátyus? Minden, amit Szófiában vásárolunk – tej, sajt, hús, kenyér, tojás és ki tudja, mi még –, nem készen kerül a boltokba. Minden itt készül, falun. A nagymama még hozzátette, hogy a falusi emberek látástól vakulásig, télen és nyáron dolgoznak.

Távozáskor kedves farokcsóválással köszöntem el Janka nénitől, aki a tejet és a krumplit adta. Hisz, tudod, mivel mi nem tudunk szavakkal beszélni, a farkunkkal csevegünk. Amikor égnek áll, azt jelenti, hogy minden rendben van. Ha behúzzuk a lábunk közé, az annyit tesz, hogy meleg a helyzet. A farokcsóválás pedig a legkülönbözőbb dolgokra utalhat: nagyon szeretjük a gazdákat és holtig hűségesek vagyunk hozzá; örülünk, hogy megismerkedhetünk az ő barátaival; az asztal felől kellemes illatok terjengenek, s várjuk, hogy nekünk is leessen valami...

Szóval, induláskor a tisztelet és köszönet jeleként csóváltam meg a farkam. A tej pedig olyan sűrű és finom volt, hogy kis híján még a tálkát is megettem... Vajon nem kellene a nagymamának és nekem is belefogni valamilyen termelésbe?

Dzseri, a leendő földműves

ЗА АВТОРИТЕ

АНДРЕА ИВАН (1970*) – преводач от български и норвежки. Унгарски лектор в университета в Любляна.

ГЕРГЕЙ ЛАЙОШ КОВАЧ (1985*) – преводач. Живее в Будапеща.

ЕМИЛ БИЛЯРСКИ – музикант и композитор, роден в България. Живее в Будапеща.

ЖУЖАНА КОЖУХАРОВ (1983*) – учител по изобразително изкуство. Живее в Будапеща.

ЙОРДАН РАДИЧКОВ (1929 – 2004) – български писател.

КЛАУДИЯ ОРОС (1954*) – сценограф, носител на наградата „Мари Ясай“. Живее в Будапеща.

ЛАЙОШ САЛАИ (1947*) – университетски преподавател, преводач от немски и български. Живее в Будапеща.

МИХАЙ КОРНИШ (1949*) – унгарски писател. Живее в Будапеща.

СВЕТЛА КЪОСЕВА (1955*) – преводач и редактор. Живее в Будапеща.

СТАНКА ПЕНЧЕВА (1929 – 2014) – българска писателка и поетеса.

A SZERZŐKRŐL

BILJARSZKI EMIL – zenész és zeneszerző. Budapesten él.

IVÁN ANDREA (1970*) – műfordító. Bolgárból és norvégból fordít. A Ljubljana-i Egyetem magyar lektora.

JORDAN RADICKOV (1929 – 2004) – bolgár író.

KJOSZEVA SZVETLA (1955*) – fordító, szerkesztő. Budapesten él.

KORNIS MIHÁLY (1949*) – magyar író. Budapesten él.

KOVÁCS GERGELY LAJOS (1985*) – fordító. Budapesten él.

KOZSUHAROV ZSUZSANNA (1983*) – képzőművész-tanár. Budapesten él.

OROSZ KLAUDIA (1954*) – Jászai Mari-díjas díszlettervező. Budapesten él.

SZALAI LAJOS (1947*) – egyetemi tanár, műfordító. Németből és bolgárból fordít. Budapesten él.

SZTANKA PENCSEVA (1929 – 2014) – bolgár író és költő.

XEMYC

брой 86 · 1/2025 · година xxxiv

Списание за култура и
обществен живот

Основано от *Дружеството
на българите в Унгария* през 1991 г.

Издание на *Българското
републиканско самоуправление*

Отговорен издател
д-р Данчо Мусев

Главен редактор
Светла Кьосева

Печат
FesztNet Kft.

Оформление, предпечат
Димитър Русев

Адрес на редакцията
1097 Будапеща, ул. "Фехер холо" №8

HÆMUS

86. szám · 1/2025 · xxxiv évfolyam

Társadalmi és kulturális
folyóirat

Alapította 1991-ben
a Magyarországi Bolgárok Egyesülete

*A Bolgár Országos
Önkormányzat kiadványa*

Felelős kiadó
dr. Muszev Dancso

Főszerkesztő
Kjoszeva Szvetla

Nyomdai kivitelezésért felelős
FesztNet Kft.

Design, nyomdai előkészítés
Ruszev Dimitar

A szerkesztőség címe
1097 Budapest, Fehér Holló u. 8.

ISSN 1216-2590

